

בני קרוב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

אוֹדֶה ה' כִּי אֲנִי בִּי
דברים מאלפים
לימי בין המצרים עם
הרב יוסף יצחק ג'ייקובסון

עַד שֶׁיֵּאמַר רוּצָה אֲנִי
פניני חסידות בסוגיות
הדף היומי

לא ימיש מתוך האדה"ל

אברך כמדורשו, ברוך כישרונות ועתיר דעת, מתייצב בחצר רבו ומשעבד את כל חושיו
לכתובת תורתו, ללמדה ולהפיצה במשך שבעים שנה על פני ארץ ומלואה • כוח הניתוח,
ההעמקה וההסברה שעשו אוזניים לתורת החסידות והנגישוה לכל לב חפץ
במלאת שלוש שנים לפטירתו של הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל - תלמידיו ושומעי לקחו
מספרים על דמותו רבת האנפין של ה'חזור' וה'משפיע' שהותיר את חותמו על פני דור שלם

משפיעים לדורות

בעקבות גדולי משפיעי חב"ד

דוֹלָה וּמִשְׁקָה

ה'חזור' שעמד בראש כותבי ומבארי תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע לדורות, ה'משפיע' הראשי של ישיבת 'תומכי תמימים' המרכזית, וגדול מפיצי מעיינות החסידות בדורנו • מי שמיזג הפכים גמורים באישיותו: 'ביטול' מוחלט עם כוח החידוש והיצירה, 'השכלה' והיגיון המשלימים אמונה לזהטת, וגאונות מתוך פשטות • החסיד שכל תוכן חייו היה ההתמסרות לרבו, וקורותיו משקפים את פרשת הדור השביעי לחסידות חב"ד החל מימי ראשיתו ועד לתקופתנו אנו • יריעה נרחבת לדמותו ופעלו של הגאון החסיד רבי יואל כהן זצ"ל, לקראת מלאות שלוש שנים לפטירתו

הרב לוי יצחק הולצמן

החוקרים הציעו לו לקנות את חירותו תמורת דיווח חודשי על מעשי החסידים, אך ר' פול'ע סירב ונידון לשלוש שנות גלות בסיביר, אותן העביר במסירות נפש על כל צעד ושעל.

מסופר, שכאשר שלחו לו בני ביתו מגפיים מחממות, בהיותו בנקודה צפונית ביותר בה הקור בלתי נסבל, סירב להשתמש בהן מחשש שעטנו ובעקבות זאת חלה והגיע לידי סכנה. כאשר אחיו ייסר אותו על עקשנותו, השיב לו "כיצד יכולתי לנעול אותן לכתחילה? הלא עבירה נשאת בשלוש הקליפות הטמאות לעולם".

בתוך עוז הרוח וההתמסרות החסידית הזו גדל ר' יואל בילדותו. תקופה קצרה לאחר שחרורו מסיביר, עלה ביד האב לקבל היתר יציאה משפחתי מברית המועצות ולהימלט מאפלה לאורה. בדרכם לארץ ישראל עברו באוסטריה, בה פגשו את כ"ק אדמו"ר הרי"צ ואת חתנו הרבי זי"ע ששהו שם באותם הימים. בצאתם מה'יחידות' לה זכו כל בני המשפחה באותו ביקור, בירכס אדמו"ר הרי"צ "ששמע בשורות טובות איש מרעהו".

עוד מסופר בקרב בני המשפחה אודות אותו ביקור ייחודי: כשעלו לרכבת בדרכם לנמל, הופתעו לראות את הרבי מגיע ובידו חפיסת שוקולד עבור הילדים. "חותני ביקש שאצא ללוותכם ולראות כיצד אתם נוסעים", אמר. באותה הזדמנות התפתחה שיחה קצרה בין הרבי לילד הצעיר יואל. במהלך השיחה הקצרצרה סיפר הילד על הרביה שאצלו לומד ב'חדר', כמו כן הזכיר שגם לאחיותיו הצעירות יש מלמד שמלמדם דברי תורה, וסיים ואמר: "יש הרביה שלי, יש הרביה של הבנות, והרבי הוא הרבי של כל הרבי'ס...". הרבי נהנה מאוד מדבריו של הילד, ואמר לאביו ר' פול'ע: "דער קינד פאנאנדערקלייבט גוט!" [הילד מאבחן ומבדיל טוב].

מענות אריות תל אביב של מעלה

לאחר עלייתם לארץ, התגוררו בני משפחת כהן ברמת גן. באותם ימים קשים בהם הישוב היהודי בארץ ידע עוני ומחסור רב, ר' פול'ע מצא את פרנסתו מחלוקת חלב בעיר. הוא היה רוכב על חמור קטן שקנה ומחלק חלב לתושבי השכונה. "בימים ההם לא היה ברמת גן אפילו מנין חסידי חב"ד", סיפר לימים ר' יואל, "אולם האווירה החסידית כמו גם הידידות והרעות ששררו בין החסידים שגרו שם היו מופלאות. מכיוון שכאמור לא היה אפילו מנין חסידים בעיר, היו הולכים עד לבני ברק הסמוכה בכדי לטבול במקווה קודם התפילה כמנהג החסידים. אך במשך הזמן החליטו שיש להשפיע על העירייה שתבנה מקווה במקום. מקבלי ההחלטות הבחינו שמדובר באנשים רציניים וכנים שהעניין נוגע להם בפנימיות נפשם, ונעתרו לבקשתם לבנות מקווה בעיר, למרות מנינם הוער והעובדה שלא עסקו בפוליטיקה כלל.

התבטלות מוחלטת. ר' יואל בעמדו מול פני הקודש, מקבל שטר כשליחות מצות לצדקה

מוסקבה, בירת החולין של רוסיה הגדולה שלפני מאה שנה, היה בית חסידי ששימר את רוחה וציוורה של ליובאוויטש, העיירה הנוודעת בה קבעו אדמו"רי בית חב"ד את מושבם. היה זה בית משפחת פהן. אבי המשפחה, החסיד רבי ברוך שלום הכהן, מגזע הגאון הנודע רבי רפאל מהמבורג בעל 'תורת יקותיאל', היגר למוסקבה לרגל עסקיו לפי עצת רבו אדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש. בנו רבי רפאל נחמן ("ר' פול'ע") למד מילדותו בשיבת 'תומכי תמימים' ושאף לקרבו מלא חפנים מאווירה הטהור. לימים יימנה בראש בעלי השמועה החסידיים שיתעדו לדורות את אותו דור נשגב של חסידים ואנשי מעשה.

כאשר הקדירו שמי רוסיה והחלה רדיפת הדת, נטל ר' פול'ע כהן חלק מרכזי בפעילות היהודית במוסקבה, בניהול המקווה והקמת 'חדרים' וישיבות מתחרתיות. באותה התקופה, בט"ז שבט תר"צ, נולד בנו הגאון החסיד רבי יואל זצ"ל. ארבעה חודשים מלאו לרך הנולד כאשר אביו נקרא למשרדי הבולשת החשאית ונחקר על מעשיו,

הוי גולה למקום תורה מסע ההתקשרות

"ככל תלמידי ישיבת תומכי תמימים בארץ הקודש, התפתחה אצלנו לאורך השנים השאיפה החזקה לנסוע אל הרבי הרי"צ ולשהות במחיצתו, סיפר ר' יואל. "היה זה בחורף תש"י, כאשר הנסיעה הסתדרה עבורנו מבחינה טכנית". בחודש כסלו תש"י העניק הרבי את ברכת הדרך לכמה תלמידים ובכללם ר' יואל, וכתב: "הנני לברכם בנסיעה כשורה והסתדרות טובה בתומכי תמימים ליובאוויטש, ויצליחו בלימוד ביראת שמים ובקנין מדות טובות בדרכי החסידות".

בהשגחה פרטית נקבע מועד הפלגתם באונייה ליום ראשון י"א שבט תש"י, מה שהתברר בדיעבד כיממה לאחר הסתלקותו של הרבי הרי"צ מעלמא דין בבוקר יום השבת, י" שבט, שהחסידים בארץ הקודש טרם התודעו לה, עקב תנאי הימים ההם. כך יצאו מספר תלמידים לדרכם בלב ים אל הרבי, מבלי לדעת כלל על הסתלקותו של צדיק שהתרחשה בינתיים. כשבועיים ארכה ההפלגה עד בואם לארצות הברית, וכשירדו מהספינה והתראינו בפני רשויות ההגירה, נשאל ר' יואל למטרת בואו והשיב בטבעיות "באתי אל הרבי מליובאוויטש". הפקיד תמה: "אתה מתכוון לרבי שנפטר לפני שבועיים?". כשתרגמו את הדברים לר' יואל (שאגב, במשך למעלה מ-70 שנותיו בארצות הברית לא טרח ללמוד את השפה האנגלית), ביטל זאת במחי יד והיה בטוח שהפקיד התבלבל או חומד לו לצון.

ואכן, רק בבואם לבית המדרש ומרכז חב"ד 770 הנודע בברוקלין נודע להם על הסתלקותו המרה של הרבי. וכך כתב במכתבו הראשון לאביו בו הוא מתאר כיצד הדבר נודע לו: "באנו לאולם הישיבה רק ביום ו' עש"ק, מספר רגעים לפני הדלקת הנרות, וכל הזמן לא ידעתי מאומה. הרגשתי שמהו לא בסדר, וחשבתי שכ"ק רבינו הכ"מ מאוד חולה, אבל כזאת לא שיערתי. אחר כך כבר התחילו להיות אצלי ספיקות כי ראיתי משהו על פני כולם, ורק כעשרים רגעים אחרי הדלקת הנרות נודעתי ברור. מי יאמין כזאת..."

בתחילה חשבו הבחורים האורחים כי אין טעם להישאר כעת בניו יורק, ובינתיים החליטו לשהות בחצר הרבי עד אחרי פסח ואז לחזור לארץ ישראל. אך למזלם הייתה התלבטות זו כרוכה בשאלה הלכתית לגבי יום-טוב שני של פסח, האם נחשבים הם כבני המקום או כמי שדעתם לחזור. משפיע הישיבה רבי שמואל לויטין הפנה אותם אל הרמ"ש, כפי שנקרא אדמו"ר זי"ע באותם הימים, והרבי השיב להם באופן מיידי וברור: "מה השאלה? הרי שאלתם את הרבי [הרי"צ] והוא כתב לכאן, שתבואו. איתו והרבי הורה לכם לבוא לכאן, אין ספק שעליכם להישאר כאן. הרי הרבי בוודאי ידע מראש כל מה שיהיה... ובכל זאת אמר שתבואו. אם כן רצונו הוא שתהיו כאן".

ר' יואל, כמו רוב עדת החסידים בארץ ישראל, עוד לא הכיר את הרמ"ש - שסירב באותם ימים בתוקף ליטול את נור ההנהגה - אך החל לשמוע את דברי החסידים המקומיים על מעלותיו הנשגבות, כגון התבטאות חותנו הרבי הרי"צ אודותיו כי "יש לו דעה שלמה, דעה ישרה, דעה חזקה, הוא שונה לגמרי". עד

הוא בדיון והוא לא שמע מעוררו אודות משל זה. כששמע זאת, החל לגעור במי שאמר את המשל: "מה זה שהנך אומר משלים משלך על ענייני חסידות?!". הלה לא התבלבל, פתח מאמר חסידות והראה לנוכחים את המשל שציין בדבריו לעניין. כשר' משה דובינסקי ראה את הדברים גער בו בבדיחותא ואמר: "הרי המשל כאן הוא מזוכך לגבי מלך, ומדוע הנך משנה אותו לנמלה לגבי מלך?...". זה היה סגנון דברי הצחות שדיברו ביניהם החסידים באותה תקופה.

בראשות הישיבה התל-אביבית עמד, כאמור, החסיד רבי שאול ברוק, שדמותו ושיעוריו, סיפוריו ומסריו נחקקו בנפש תלמידיו. "הוא היה מגיד שיעור יסודי מאוד", תיאר ר' יואל. "היה מסביר היטב מה השאלה של 'תוספות' ומה התשובה, מה ה'היה' אמינא' ומה המסקנה. 'חקירות' ו'הפשטה' לא היו מסגנונו, לא בנגלה וכל שכן שלא בחסידות, אבל הייתה לו ידיעה רחבה בחסידות ובפרט בלקוטי תורה. 'ר' שאול היה איש אמת, ירא שמים בכל הווייתו וחסיד חריף מאוד. היו לו הרבה אמרות וסיפורים חדים כתער, בעלי מסר עמוק וחריף. בפיו הייתה שגורה האמרה הבאה: דין

הוא שבהמה שנשחטה ונמצא בה קרום (גלד), אם הוא בא מחמת מכה הבהמה איננה טריפה, ואם זהו מום מולד אזי היא טריפה. אם אתה אומר פשט עקום מחמת שאלה - ניחא; אבל סתם כך לומר פשט עקום - זה כבר טריפה..." בימים ההם כיהן בראשות הישיבה החב"דית גם הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל שלימים כיהן כראש ישיבת פוניבז'. כישוריו העילויים של הנער הצעיר ר' יואל התגלו בו כבר אז. בתקופה זו למד יחד בחברותא עם הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצ"ל שכיהן אף הוא לימים כאחד מראשי ישיבת פוניבז', וכן היה בידדות עם בנו של הגר"ד, יבלחט"א הגאון רבי בער'ל פוברסקי שליט"א. בכמה הזדמנויות סיפר רבי בער'ל אודות חיבתו הגדולה של אביו ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי כלפי הנער ר' יואל ואת העתיד הגדול שחזה עבורו.

"אני זוכר שבתקופה מסוימת חיפשו מלמד טוב לילדים, ועברו מאחד לאחד ובדקו האם הוא מתאים. מה חיפשו במלמד? שיהיה יהודי ירא שמים אמיתי, שיש לו אמונת צדיקים. פעם הציעו לתפקיד אברך מחסידות אחרת, אבי התעניין במידת היראת-שמים שלו ושמח שכבר מוצאים מישהו שנראה מתאים. באמצע הדברים מישהו אמר: "אבל מה עם כסף? מהיכן נשלם לו?" ואבי הגיב: "מה נוגע כסף, העיקר שיהיה מלמד ירא שמים באמת!" זו הייתה תקופה שפשוט לא היה כסף! כמדומני שבבית אפילו לא היו כיסאות, היה רק ספסל. אבל לא הטריד אותם כמה יצטרכו לשלם וכמה מאמץ יידרש בכדי להשיג את הכסף, העיקר שלילדים יהיה מלמד ירא שמים. זה מה שהעסיק אותם וזה מה שהיה חשוב עבורם".

באותם ימים למדו טובי בחורי חב"ד ובהם ר' יואל בישיבת חב"ד שבתל אביב, בה הסתופפו במחיצת גדולי המשפיעים, בהם הגה"ח רבי חיים שאול ברוק זצ"ל והגה"ח רבי משה גוראריה זצ"ל, ועוד רבים מגדולי החסידים דאז. אך מלבדם חיו באותה תקופה בתל אביב חסידים רבים שהיו ספוגים באווירה החסידית האותנטית של ליובאוויטש, על אף שלא היה להם תפקיד בישיבה. "בבית הכנסת של שכונת נחלת בנימין שהיה סמוך לישיבה, היו אז דמויות חסידיות מיוחדות שהשפיעו עלינו רבות", סיפר ר' יואל לימים. "כתוב שיוסף הצדיק היה י"פה תואר ויפה מראה", והמפרשים מסבירים שהכינוי "יפה תואר" מכוון לצורת האיברים עצמם ואילו הכינוי "יפה מראה" מורה על כללות המראה של האדם. "יפה מראה" איננו דבר שניתן להגדיר בצורה מדויקת, והוא משתנה בין אדם לאדם. בפנימיות, העניין בזה הוא ש"יפה תואר" הוא ביטוי המבטא חסיד שיש לו מעלות מוגדרות - הוא 'בעל עבודה' או שהוא 'משכיל' וכיוצא בזה; אולם יש חסיד שהוא 'יפה מראה' - הוא בעל מאפיינים שאי אפשר להצביע עליהם ואי אפשר לממש אותם, כי הם דקים ואינם נתפסים בהגדרה מסוימת. בבית הכנסת חב"ד בנחלת בנימין היו חסידים "יפי מראה". לא היו שם משפיעים או 'עובדים' גדולים, אבל האווירה החסידית הכללית ששררה שם הייתה מיוחדת".

"הדרך מהדירה בה היינו יושנים אל הישיבה עברה ליד בית הכנסת, כך שבדרכנו היינו נכנסים תדיר לבדוק מה נשמע בו וכמעט תמיד היה מה לשמוע. בימי דפגרא' למשל, הייתה תמיד מורגשת בבית הכנסת אווירה מיוחדת. לדוגמה, בב' ניסן, יום ההילולא של הרבי הרש"ב, היה ממש מורגש שזה 'ארציט'. אחד ישב ולמד משניות, השני ישב והעלה זיכרונות מהרבי, ואילו השלישי אמר קצת 'לחיים'. לא דיברו הרבה, גם לא אמרו הרבה מדי 'לחיים'. היו בעיקר מעלים זיכרונות מהרבי, מליובאוויטש, מ'תומכי תמימים'. הדברים היו ספוגים בדמם.

"באותה תקופה, גם כשדיברו בבדיחות הדעת, התוכן העיקרי נסב סביב חסידות ודרכי החסידות, והאווירה הייתה מרוממת. זכורני מאורע שולי אבל הוא מלמד על האווירה הזו. באחד השיעורים בביתו של ר' משה'קע גוראריה, נסוב הדיון בנוגע לעניין של "כולא קמיה כלא חשיב". הוא כמובן הסביר את העניין בעומק כדרכו, אך אחד המשתתפים העיר שהמשל לזה הוא כמו נמלה לגבי מלך, שאיננה תופסת שום מקום בפניו. ר' משה דובינסקי, שהיה 'טיפוס' חסידי מעניין, נכח גם

והראשון להנחיל לכלל החסידים את מידת ההתקשרות, בעודו מאיר בטוב טעם כדרכו את מערכת היחסים של רבי וחסיד כבסיס לכל ענייני עבודת ה'. כך לדוגמה היה שגור על לשונו ביאור היחס המרומם שהעניקה החסידות לצדיקים בכלל ובפרט לצדיקי הדור שעליהם נאמר שהם 'מרכבה' לאלוקות:

"מצינו בדברי חז"ל ביטויים נוראים על צדיקי הדורות, עד שדרשו עליהם כתובים שנאמרו על הקב"ה. והדברים דורשים ביאור: כיצד ניתן לומר על אדם דברים כאלה? אך לפי המבואר בחסידות במשמעות עניין ה'ביטול', מובן שהדבר מלמד על עוצמת הביטול לה' של צדיקים אלו, עד שכל מציאותם אינה אלא גלות את אלוקותו יתברך.

"חסידים היו מסבירים זאת באמצעות משל: בזמנים שהמלך אינו חובש את כתר המלוכה על ראשו, הוא מניח את כתרו על מתלה. ונשאלת השאלה: מדוע המלך אינו מניח את הכתר על ראשו של אחד מעבדיו? אלא, ההסבר הוא פשוט: אם המלך יניח את הכתר על ראשו של עבד, עלולה להתגנב אל ליבו מחשבת שטות - אולי לא לחינם מונח הכתר על ראשו... אולם כאשר הכתר מונח על המתלה, הוא אינו מהרהר מאומה!

"ברם, הדגישו החסידים ואמרו, אילו יצויר שיהיה עבד כזה שירגיש ויחוש שכל מציאותו אינה אלא כמתלה שעליו מניח המלך את כתרו, אזי יוכל המלך להניח את הכתר גם עליו. כאשר העבד מרגיש שאין לו כל מציאות לעצמו כלל ואינו אלא כאחד המתלים הקבועים בקיר העשויים לשמש את המלך, אזי אין זה שמניחים עליו את הכתר כאדם אלא הוא נחשב כמתלה בלבד. כך מרגישים צדיקים נעלים אלו - כמו שאין להם כל מציאות משל עצמם כלל, והצדיק כל-כולו אינו אלא שעל-ידו נשלם רצון הקב"ה".

והחליטו למנות למלא מקום את חרב"ג [חתנא דבי נשיאה] הרמ"ש שליט"א. אודות עצם הענין החליטו מכבר, רק כל השאלות הם איזה 'העלאת מ"ן' [ביטוי קבלי השגור בחסידות, המבטא התעוררות ופנייה מלמטה למעלה] ובאיזה אופן אפשר להביא זאת בפועל, כי אינו רוצה בשום אופן".

במכתב שנכתב כעבור כמה שבועות הוא כותב כך: "הוא איש רוחני בודאי, למעלה מעניינים טבעיים", וכעבור חודשים ספורים מתאר: "לא זו בלבד שהוא איש רוחני כשלעצמו, אלא שכל השאלות, התשובות וההוראות מכ"ק אדמו"ר [הריי"צ] הכ"מ עוברים על ידו. יום יום באים אליו אנשים עד שעה מאוחרת בלילה, ולכולם עונה בתוקף מוחלט אף בעניינים הנוגעים לנפשות ממש. גם מספרים ממנו הרבה ענייני מופתים, וכל דבר והגה היוצא מפיו לא ישוב ריקם".

ביום ההילולא הראשון, י' שבט תשי"א, אמר הרבי לראשונה מאמר חסידות כדרכם של אדמו"רי חב"ד - הנודע בשם "באתי לגני" על שם פתיחתו בפסוק זה - ובכך באה לידי ביטוי הסכמתו לקבלת עול ההנהגה באופן רשמי. "אחרי ההתוועדות היו החסידים בשמחה גדולה ואף יצאו בריקוד על כך שברוך ה' יש המשך, ושהרבי קיבל על עצמו את הנשיאות", תאר ר' יואל. "עמדתו אז ליד ר' אליהו סימפסון שהיה מזקני החסידים - היה כבר מחסידי הרבי הרש"ב ושימש גם כ'חוזר' בחצרו משך זמן - ואני זוכר איך הוא רקד. הייתה ניכרת עליו שמחה אמיתית ופנימית על שיש המשך לחסידות חב"ד ושיש רבי. אין מילים לתאר מה שהרגישו. חזרנו על המאמר שוב ושוב, עשרות פעמים. הייתה התרגשות רבה מעצם העובדה שהרבי אמר חסידות".

עבור ר' יואל, ההתקשרות כחסיד לרבי היוותה מאז ועד יומו האחרון עמוד התווך של חייו, הציר שעליו נסוב הכל. הוא היה הראש

מהרה הבחין בכך ר' יואל עצמו, ובמכתבים שכתב מאותם ימי בראשית אל אביו ניתן להבחין כיצד בהדרגה הוא לומד להכיר את הרבי ואת אישיותו העצומה, ואת אט מתקשר אליו בלב ונפש.

להבנת הדברים יש להוסיף מעט רקע על מצב עדת חב"ד באותה תקופה, עת הייתה שרויה בערפל זמני של חוסר בהירות. הרבי הריי"צ הניח שני חתנים (החתן השלישי הי"ד נספה בשואה) - החתן המבוגר יותר, רבי שמריהו גוראריה שכינויו היה 'הרש"ג', והחתן הצעיר יותר, הרבי שכינויו היה 'הרמ"ש'. אט אט נושאים יותר ויותר חסידים את עיניהם אל הרמ"ש ומבקשים ממנו כי ייטול עליו את ההנהגה, ואילו הוא מסרב בכל תוקף.

התקופה המדוברת נמשכה כשנה, ובסדרת המכתבים הנזכרת מר' יואל לאביו - המהווה למעשה תיאור אותנטי מוזמן אמת על הנעשה בחצר הקודש באותה עת - אפשר להבחין כי ר' יואל עמד מהר מאוד על גדולתו של הרמ"ש, כאמור. כך למשל, במכתב שכתב לאביו שלושה שבועות אחרי הסתלקות הרבי הריי"צ הוא מתאר אותו: "בכלל הרמ"ש הוא איש פנימי מאוד. לכאורה הוא איש קר, יושב בנחת ומדבר בשקט, אך פתאום הוא מתפרץ בככי ומדבר הלאה. הכל בשקט".

כעבור מספר שבועות הוא מתאר את התוועדות יום-טוב אחרון של פסח: "באחרון של פסח התוועד הרמ"ש שליט"א יותר מד' שעות. הוא התוועד מאוד טוב, והתוכן היה אשר כ"ק רבינו הכ"מ נמצא אתנו בזה העולם כמו קודם וביתר שאת. זה בערך תוכן כל התוועדותיו. הוא מאריך מאוד בענין הזה למרות שאנ"ש מבקשים אותו לקבל על עצמו להיות ממלא מקום וכו', וכעין תשובה על הנ"ל הנה בכל התוועדות מדבר בענין הזה".

ר' יואל גם מספר לאביו על המתרחש בקרב החסידים: "כבר היו הרבה אסיפות חשאיות

החסיד ששינה את חיי הגה"ח רבי אברהם מענדל ווכטר שליט"א

הקשר שלי אל הגה"ח רבי יואל כהן, ובאמצעותו אל הרבי זי"ע, החל בכך ששהיתי בימי הקיץ ב'נאות דשא' בהרי ניו יורק עם הישיבה שבראשה עמדתי. באותה עיירת נפש שהה גם חסיד חב"ד, וכאשר שמע שבמקום נמצאת ישיבה קבע בה את מושבו לתפילה. הכרתי מכבר את ספרי חב"ד כמו ספר התניא, ליקוטי תורה ועוד, ואף מסרתי שיעור בתניא, אולם היו לי שאלות רבות על הנכתב בו. שמחתי שהזדמן לפתחי חסיד חב"ד וסברתי שהוא בוודאי ידע לענות על שאלותי, אולם לאחר מספר שאלות הוא אמר לי כי הוא איננו יודע להשיב עליהן אך הוא יכול להפנותני ליהודי שיוכל להשיבני דבר.

הוא קישר ביני לבין ר' יואל. אני זוכר את ההפתעה שקידמה את פניי בפעם הראשונה שבה הגעתי לביתו. בביתו היה 'ספר הערכים חב"ד' בעריכתו של ר' יואל, כריכתו צבעונית, בעיצוב די מודרני, ודימיתי בדעתי כי המחבר הוא אדם משכיל הקרוב בדמותו ל'פרופסור'. מה נפלאתי לראות יהודי המופשט מחיזו דהאי עלמא, זקן גדול וסבוך מעטר את פניו, כל מהלכיו בלימוד ובמחשבה, והוא ומדרגה מנוגדים זה לזה בתכלית.

ר' יואל שאל מה ברצוני לדעת וביקשתי לקבל הסבר על כמה מושגים, ולכלל לראש על 'ממלא כל עלמין' ו'סובב כל עלמין'. יצאתי משם בהלם מוחלט. מעודי לא שמעתי דברים כאלה, הסבר כזה. הייתי שיכור ממש, ובמשך ימים ארוכים לא יכולתי להירגע.

כעבור מספר ימים שבתי בשנית וביקשתי לשאול על נושאים נוספים. פגישה רדפה פגישה עד אשר ביקשתי ממנו לקבוע שיעור קבוע. ר' יואל נעתר ושאל מה ארצה ללמוד, השבתי שאלמד את תורת נשיאי חב"ד עד לרבי הרשב"ב; בחוג הקנאי שממנו הגעתי נחשבו אדמו"רי חב"ד לצדיקים גדולים רק עד אליו. ר' יואל נענה לכך, לא התווכח ולא אמר דבר על בקשתי.

מאז התחלנו ללמוד מדי שבוע בשבוע. התחלנו מספר התניא, והמשכנו ב'שער היחוד והאמונה'. לימודו של כל פרק ארך זמן, ר' יואל הסביר את הדברים באריכות ונהג מאד שלא להזכיר את הרבי, בידעו שאינני רוצה בכך. הוא נהג בי בעדינות ובחכמה רבה, ונתן לי להתקדם בקצב שלי. הדבר נמשך עד אשר הגענו לסיים פרק ד' ב'שער היחוד והאמונה', עליו יש ביאור עמוק מאד מהרבי. כאשר הגענו לקטע זה בפרק, הוא הקדים ואמר שהדברים קשים מאד להבנה, אך יש ספר שחיבר הרב יהושע קארף ע"ה שבו מופיע ביאור בדברים.

בסדר, ר' יהושע קארף, מדוע לא? – התחלנו ללמוד, ומיד חשדתי שהדברים לא מגיעים מהרב קארף, אלה הם דברים עמוקים ומוסמכים מדי, אך לא אמרתי מאומה. במשך ארבעה שבועות עמלנו מדי ליל שישי על לימוד הביאור הזה, להבין את כוונת אדמו"ר הזקן. בסופו של דבר אמרתי לו שאני מבין שהביאור הוא מהרבי, אך ר' יואל חיך ולא אמר לי דבר.

זה היה ההלם השני שלי. בחוג שממנו הגעתי שמעתי דברים אחרים לחלוטין על הרבי. לא שיערתי ששיחותיו של הרבי עמוקות כל כך, עמוקות כזו שטרם פגשתי דוגמתה עד אז.

כך נמשך הלימוד מדי ליל שישי. בכל שבוע למדנו בערך מהשעה שתיים-עשרה בלילה ועד לשלוש או ארבע לפנות בוקר. פעם אחת ישבנו עד השעה שבע וחצי בבוקר! למדנו כל הלילה ממש.

כאמור, בתחילה למדנו את 'שער היחוד והאמונה', לאחר מכן עברנו ללמוד את 'המשך תרס"ו' מאדמו"ר הרשב"ב, עד אשר במשך הזמן התחלנו ללמוד גם שיחות של הרבי. ר' יואל היה מגיע ללימוד לאחר שמסר בלעדי ערב שיעור חסידות בבורו פארק, כשאת השיעור הוא מסר לאחר יום עמוס, ואנו למדנו עד השעות הקטנות של הלילה. כאשר ר' יואל כבר התעייף, היה אומר לי: "הבה נלמד שיחה של הרבי", ואז היה התעורר משל קם זה עתה משינה בת שמונה שעות... העייפות התפוגגה כליל, והוא למד איתי את כל השיחות שהיה לו בהן 'קאך' מיוחד, ובחיות נפלאה שכזו למד עימי את השיחות הדק היטב.

הגעתי לר' יואל לאחר חיפושים ורוחניים רבים. עד אז למדתי ספרים רבים מאד, אך חיפשתי משנה סדורה ומוסברת – עם שכל, עם רגש, וגם עם מעשה. חיפשתי דברים בהירים וברורים, אחר ששאר הספרים שפגשתי נכתבו באופן של 'וארטים' קצרים, ומצאתי את שאהבה נפשי בתורת חב"ד ובשיחותיו ומאמרו של הרבי. לר' יואל היה כוח הסברה מיוחד ומופלא. הוא סידר את הדברים בצורה בהירה, יפה וברורה, אני קיבלתי את הדברים באופן רציני מאד ועולם חדש לגמרי נפתח בפניי.

אוסף ואצייץ כי אחת התופעות מעוררות ההתפעלות שבהן הבחנתי, היתה הפשטות של ר' יואל. בחוג אחר היה הופך לבעל מעמד וכבוד, אולם הוא נהג בפשטות כזו, ב'ביטול' כזה. דומני שהוא עצמו לא ידע את מעלותיו. הייתי צעיר ממנו בשנים רבות, אבל הוא דיבר עימי כשווה אל שווה, כאיש לרעהו, לא כרב המדבר אל תלמידו. לדידו, הוא לא לימד אותי, אלא ישבנו ולמדנו יחד. להיפך, הוא זה שכיבד אותי.

הדבר פעל עליי רושם גדול מאד, משום שלא הייתי רגיל לדבר כזה. בעולם נהוג שכשיש יהודי תלמיד חכם הוא בעל מעמד וארשת כבוד, ופתאום אני רואה 'ציור' כזה, עם פשטות כזו, ששום דבר של כבוד ומעמד לא תופס אצלו מקום.

ישבתי עימו בסעודה מספר פעמים, וראיתי כיצד ענייני עולם הזה היו אצלו ממש בדרך אגב. כל כולו היה מונח רק בלימוד. על זה הוא דיבר עם כל רמ"ח איבריו וש"ה גידיו... זה 'תפס' אותי מאד. בעיני ר' יואל, העולם הזה לא תפס מקום כלל. לא היה לו טעם בעולם הזה. כל כולו היה מונח בחסידות, זה הדבר היחיד שהיה סביבו. זה היה כל חייו. מאמר ושיחה, עוד מאמר ועוד שיחה, עם זה הוא חי, ועל זה הוא דיבר במין חיות כזו.

ר' יואל שינה את חיי ואת חיי כל משפחתי וצאצאיי. אני מרגיש חוב כלפי ר' יואל, שחיי אחרים לחלוטין בזכותו. לאחר פטירתו קיבלתי עליי לומר קדיש אחריו וללמוד משניות לעילוי נשמתו.

הדרך בתלמידי חכמים 'חוזר' ו'מניח'

הכישרים הרבים והמעולים בהם נתעטר ר' יואל, באו לידי שימוש מיד עם בואו לחצר הרבי. בכוח זכרוננו והבנתו המעמיקה והייחודית, היה חוזר בפני השומעים על דברי הרבי בהתוודעות על השבת והחג ומעלה את הדברים על הכתב ('מניח' בעגה החבר'ית). בשנה הראשונה היו אלו שיחות קודש בלבד ולא מאמרי חסידות (כידוע, בחצר חב"ד מקובל להבחין בתורת הרבי בין שתי מחלקות – שיחות הכוללות משא ומתן במקצועות התורה לענפיהם, ומאמרים – ליבת ההתוודעות המהווה נביעה ממעינה של תורת החסידות ועיסוק בכבשונם של רזי האלוקות ויסודות עבודת ה' בדרך חב"ד), ולימים סיפר כיצד החל לעסוק גם בכתיבת מאמרי החסידות של הרבי, לאחר ההתוודעות המדוברת – "שבט תשי"א":

"היה ברור לי שכאדמו"רי חב"ד הקודמים שכתבו בעצמם את מאמרי החסידות שלהם כך גם הרבי יכתוב, ולכן כשהרבי קרא לי ושאל אותי בנוגע לכתיבת המאמר של "שבט, אמרתי שמסתמא הרבי יכתוב. אינני יודע מהיכן הייתה לי החוצפה לומר זאת... הרבי הוסיף ושאל: מה בנוגע למאמר שנאמר בשבת, "ג שבט, ואמרתי: "יותר גרוע", כלומר, יהיה קשה יותר עבורי להעלות אותו על הכתב מכוח הזיכרון. בשני המאמרים, תוך כדי האמירה, הרבי בכה בכיות נוראות. הבכיות במאמר של "שבט (שאותן אפשר לשמוע גם בהקלטות) היו בעיקר לקראת הסוף ולא כשדיבר את גוף הדברים; אבל הבכיות שהיו בעת אמירת המאמר של שבת היו הרבה יותר והיה קשה פשוט לשמוע את תוכן הדברים. לא קלטו ולא זכרו היטב כל מה שנאמר.

"הרבי שאל בחיך: "לקחת כל-כך

ושונתם לבניך - אלו התלמידים. בעת 'חזרה' על תוכן התוועדות עם הרבי בפני תלמידים וחברים מקשיבים

להנחיל לא רק את העומק התורני אלא גם את יסודות העבודה שבדברי הרבי. למשל, במאמר החסידות הראשון ("באתי לגני" הנזכר) אמר הרבי שתפקיד דורנו להוריד את השכינה למטה, ותדיר היה מבאר את גודל הנחיצות בהפצת היהדות בזמננו זה לכל. כולם שמעו זאת, אבל ר' יואל ביאר והמתיק את הדברים: אין הכוונה שמצב הדור מכריח אותנו להניח בקרן זווית את עמקי החסידות ולעסוק בהצלת נפשות רוחנית, אלא שהפצת היהדות והעיסוק במבצעי הקודש מיסודו של הרבי לזירוז ועידוד קיום המצוות מגיעים מתוך העומק של עבודת ה' על-פי תורת החסידות, ודווקא בכך מתבטא ומתגלה תכלית עניינה של חסידות חב"ד. אין זה רק כורח המציאות שנכפתה עלינו כאשר שריפה רוחנית משתוללת בחוצות ועלינו לכבותה על ידי הפצת תורה ומצוות לכל, אלא אדרבה - זהו השיא של עבודתנו. כל גילוי החסידות על ידי מורנו הבעל שם טוב וממשיכי דרכו מוליך למטרה זו - להפוך את העולם ל"דירה" לו יתברך, וזאת על ידי מילוי העולם באורה של תורה. הסברים אלו, שהתחברו לסוגיות המעמיקות ביותר בתורת חסידות חב"ד ובמאמרי החסידות שנשא הרבי, היו עבורנו אור לעיניים ומחיי נפשות, בפרט בימים ההם שלא כולם הבינו כך את הדברים.

"ר' יואל היה דיין מאוד", מתאר הגה"ח הרב דוד משה אולידורט שליט"א שעסק עמו בצוותא בכתובת המאמרים והשיחות במשך כמה וכמה שנים. "כאשר היה כותב דבר מה, הוא סבר שגם הציבור הרחב יקרא את הדברים כפי שהיא עצמו קורא אותם וידייק בהם הדק היטב... ולכן היה מדקדק בכל מילה. היה לו כושר ניתוח מבריק ובד בבד הכל היה צריך להיות מסודר, בהיר ונהיר. אני נזכר איך פעם אמר לי ביחס להתוועדות

"מצד אחד, הוא נשאר כל ימיו כ'חוזר' על דברי הרבי ולא חידש מאומה משלו; ובה-בעת, מתוך שייקר כל מילה של הרבי, בירר היטב לפי כישוריו וגילה את החידושים הטמונים בהם"

"בהיסטוריה החסידית היו הרבה 'חוזרים' שכתוארם כן הם - הם היו בעלי תפיסה טובה וזיכרון טוב שחזרו על מאמרי החסידות ששמעו מרבותיהם האדמו"רים לדורותיהם. לעומתם, ר' יואל היה גם 'מתורגמן', שח תלמידו הגה"ח הרב יצחק גולדברג שליט"א ראש ישיבת חב"ד במגדל העמק. "הוא חתר אל העומק המצוי בשיחות ובמאמרי הרבי שאחרים לא תמיד תפסו, בוודאי לא כפי עומק ההבנה שלו, וגילה זאת לכל, עד שהדברים הפכו להיות יסודות בחסידות. מצד אחד, הוא נשאר כל ימיו כ'חוזר' על דברי הרבי ולא חידש מאומה משלו; ובה-בעת, מתוך שייקר כל מילה של הרבי, בירר היטב לפי כישוריו וגילה את החידושים הטמונים בהם.

"היחודיות שבו התבטאה גם בכך שידע

הרבה משקה?" והמשיך ואמר, שמסתמא זה רק תירוץ, ולכן אכתוב את המאמרים. והוסיף, שבאם יהיה לו זמן יכתוב אותם בעצמו, ובאם לאו - רק יגיה. למעשה, כתבתי את המאמר של י' שבת, הרבי הגיהו וכתב עליו תיקונים והערות אך השאיר אותו אצלו למשך תקופה. כעבור חודשיים, ביום י"א ניסן - יום הולדתו - הרבי נסע לאוהל אדמו"ר הרי"צ, וחסידיים הבחינו שלקח את המאמר אתו. הרבי קרא את כל המאמר מתוך הכתב על האוהל, ולאחר מכן, כשחזר, מסר את המאמר על מנת לפרסמו". כך החלה כתיבת המאמרים על ידי ר' יואל שנמשכה עשרות שנים.

ר' יואל אף זכה להימנות עם יחידי הסגולה שזכו באותן שנים שהרבי ישמש כמסדר הקידושין שלהם, לעת נישואיו בשנת תשי"ד. במשך למעלה מארבעים שנה שימש ר' יואל כ'חוזר' ו'מניח'. במקומו הקבוע, תחת מקום מושבו של הרבי בהתוועדות, היה מטה אוזן קשבת שלא להחמיץ אף מילה היוצאת מן הקודש, ואחר עסק במלאכה רבת הכתב. ב-15 השנים הראשונות נשא בעול עצום זה כמעט לבדו, ולאחר מכן החלה קבוצה מתלמידיו בישיבה לסייע בידו. את המלאכה העצומה הזו עשה במקביל לעבודתו הקבועה כ'משפיע' בישיבה ולצד טרחתו הרבה בהכנת 'ספר הערכים' לתורת חב"ד (עליו עוד ידובר להלן). הרבי ייקר את מלאכתו זו של חזרת דברי התורה שאמר וכתבתם, ושיבח אותו על כך בפומבי בכמה הזדמנויות. יחס מיוחד זה בא לידי ביטוי גם במעשה שאירע בחג השבועות תשי"ב, כאשר הרבי התכונן לאמירת מאמר חסידות כדרכו לפנות בוקר, והמתין עד לשובו של ר' יואל מן המקווה כנהוג.

והתועודותיו - את 'קו החשיבה' כביכול, שהרבי רצה להנחיל לנו בתורתו. לא בכדי היה הוא תל-תלפיות להמוני תלמידים וחסידים שרצו לשמוע ממנו הבנה נכונה בתורת הרבי, או כיצד נראה בעיני שכלו שהרבי היה רוצה שינהגו במצב מסוים."

אין עוד מלבדו אלוקות בפשיטות

"מהן תפילין? ההבנה הפשוטה היא שישנו אדם, ויש לו ראש, רגל ויד, ומצווה הקב"ה לקשור על זרועו ועל ראשו תפילין - 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך'. אבל המבט הנכון על הדברים הוא שונה לחלוטין. מה ישנו? ישנו דבר אחד בלבד, הקב"ה, ואין עוד מלבדו. ורצונו של הקב"ה הוא שיתקיים 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך'. לשם כך צריך להיות בעל חיים שמעורר יעשה הקלף, צריכים להיות צמחים שמהם יעשה הדיו, וצריך להיות אדם ולו ראש ויד שעליהם יניח את התפילין..."

כך, בבהירות ובשטף, בליווי תנועת אגודל אופיינית, היה יושב ר' יואל במחיצת תלמידים מקשיבים המאזינים לו בריכוז, כשהוא הופך להם את מהלך המחשבה. במשך עשרות בשנים שימש כמשפיע בישיבת ליובאוויטש המרכזית והעמיד דורי דורות של תלמידים אותם לימד חסידות. אך לא בלימוד בלבד עסקינן. בשכתו עם תלמידיו הדריך ובנה את קומתם השכלית והנפשית, והתקין עבורם את 'משקפי' החסידות על תכלית החיים. אם נשתמש בעולם המושגים ששימש אותו עצמו, ניתן לומר שאל ר' יואל נכנסים מתוך תפיסה של 'עולמות בפשיטות ואלוקות בהתחדשות'.

מוטב שידבר על כך עם עוד מישהו, כי תמיד טוב יותר להתדבר תחילה עם אדם זולתו וכך העניינים מתלבנים יותר. ר' יואל השיב לרבי שאכן יש מישהו שהוא מדבר אתו בטרם יכתוב לרבי שאלות לביורו. הרבי שאל במי מדובר, ור' יואל השיב כי מדובר בלייבל שפירא. כאשר שמע זאת הרבי, עלה חיוך על פניו הקדושות ונענה כי לא לכך התכוון שהרי אני תלמידו של ר' יואל, ואילו עליו לשוחח עם מישהו שהוא 'איכא מסתברא', כי רק באופן זה יהיו הדברים מחודדים..."

הגה"ח הרב אליהו קירשנבאום שליט"א עסק במרוצת שני העשורים האחרונים ברישום שיעוריו ודבריו של ר' יואל. בעקבות היכרות ממושכת זו הוא מעיר הערה מפליאה על צורת תפיסתו של ר' יואל את הדברים ששמע מהרבי: "כמדומני, היכולת הייחודית של ר' יואל לחזור על התועודותיו הארוכות והעמוקות של הרבי לא הייתה בשל כוח הזיכרון המצויין שניחן בו. הוא לא היה רק בעל כישרון היכול לקלוט כל אות וכל הגה היוצאים מפה קודשו של הרבי במשך כמה שעות רצופות ולמוסרם כצורתם לאחרים. היה בזה משהו עמוק וייחודי יותר: כאשר ר' יואל היה שומע את הרבי, הוא היה מנותק לגמרי מעצמו ומרוכז לחלוטין בדברים עצמם. וככל שאדם מתנתק מעצמו, כך הוא נכנס יותר לעומק הדברים שהוא מנסה לקלוט והם נתפסים ונחקקים אצלו חזק יותר."

"רק בכוח התבטלותו זה היה בכוחו גם להבחין בקווים המנחים השזורים בדברי הרבי לדורנו. ר' יואל לא רק שמע את דברי הרבי, אלא הוא הקשיב והאזין גם לנאמר 'בין השורות', וייגע את מוחו להבין היטב את הדברים. דורנו חב חוב עצום לר' יואל לא רק על שחזר והעלה על הכתב את דברי הרבי לאורך השנים, אלא על כך שהקנה לנו - הן בעזרת עריכת הדברים כדבעי והן בשיעוריו

מסוימת, ש'ווארט' אחד שהרבי אמר בסופה, אם מתבוננים בו נכון - הרי שהוא שופך אור חדש על כל מהלך הדברים. אני זוכר כיצד עיינתי בדברים, ואכן לאחר שהפנה את תשומת ליבי לכך הבחנתי בדבר. זוהי דוגמה לתפיסה מעמיקה ומיוחדת ששייכים אליה רק יחידי סגולה ממש".

בשנת תשכ"ו כתב ר' יואל לרבי שקשה עליו מלאכת ה'חזרה' לבדו והוא זקוק לסיוע בכך. הרבי השיב לו שאדרבה, שיציע שמות של אלו המתאימים לכך והם ימונו. לתפקיד נבחרו כמה מבחירי תלמידיו בישיבה, כאמור, שחלקם משמשים כיום כגדולי ראשי ישיבות חב"ד ברחבי תבל, ובעת התועודות הבאה עלו חברי הקבוצה אל הבמה, והרבי מזג להם מכוסו 'לחיים' להצלחת דרכם. אחד התלמידים הנבחרים היה הגה"ח הרב לייבל שפירא, לימים ראש ישיבת חב"ד במיאמי, שמלבד ה'חזרה' על דברי הרבי בהתועודות אף סיעע בידי ר' יואל בכתיבת המאמרים ובעריכת השיחות לסדרת 'לקוטי שיחות' הנודעת.

"לר' יואל הייתה שיטה ייחודית בכתיבת 'הנחות', שונה מאוד מדרכם של מנחי תורת האדמו"רים הקודמים", מתאר הרב שפירא. "בדורות הקודמים ניתן לראות שלפעמים תוכנן של התועודות שנמשכו למעלה מחמש שעות נרשם בחמישה דפים בלבד, כי החוזרים כתבו את נקודת הדברים בקיצור. ר' יואל סבר, לעומת זאת, כפי שאמר לי בעצמו, שזו אינה דרך טובה לכתוב 'הנחה'. דרכו הייתה לכתוב את כל מהלך הדברים בפירוט, בסגנון של התועודות שלמה, וכך גם אנו נהגנו."

"פעם נכנס ר' יואל ל'יחידות' אצל הרבי, ולאחר מכן חלק עמי את תוכן הדברים שדוברו בה. הרבי הורה לו כי טרם ישגר אליו שאלות על הדברים הנאמרים בהתועודות,

לצד תפקידיו בקודש, היה הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל היוזם והמעודד להקמת בית ההוצאה לאור 'מעיינותיך' שבמסגרתו מופיע עלוננו 'כי קרוב', כמו גם הרבעונים הנודעים 'מעיינותיך - אור וחיות', שבמשך קרוב לשני עשורים כתב מאמרים לליבון סוגיות מרכזיות במשנת חב"ד על מנת לפרסמם בהם. בנוסף, זכינו שהפקיד בידנו את מלאכת הדפסת שיעוריו בשער היחוד והאמונה שבספר התניא, כמאמרי "כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ועוד

בדרכי החסידים

רעיונות, סיפורים ופנינים שנשמעו בעת התועודותיו, בהן עסק בהסברת דרכי החסידות ואורחות החסידים.

המועדים וסוגיות בחסידות

סדרת מאמרים עיוניים במועדי השנה ובמושגי יסוד בתורת חסידות חב"ד. בסוף הספר סוגיות בחסידות נדפס הקונטרס הייחודי 'מהותן של ישראל', המבאר את מעלת בני ישראל על-פי חסידות בצורה מסודרת ובהירה.

שער היחוד והאמונה

החיבור המופלא של אדמו"ר הזקן בעניין אחדות ה', עם ביאור מעמיק ויסודי

מחשבת החסידות תורה ומצוות

סדרת מאמרים המבארים את תפיסתו של תורת החסידות על התורה והמצוות. בסוף הספר נדפס הקונטרס 'גדרן של מצוות - חוקים ומשפטים - במשנתו של הרבי'.

קונטרס עניינה של תורת החסידות

מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע עם ביאור נרחב.

להבין ולהשכיל

מאמרים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע עם ביאור נרחב ועיונים.

כלומר: אני קיים. העולם קיים. זאת המציאות הפשוטה שלנגד העיניים, ואל תוך מציאות זו יש לחדש ולהביא את מציאות ה' כפי שהיא מתגלה אלינו בתורתו ובמצוותיו. ברם, בא ר' יואל, וכמי ש'חי' בכל הווייתו ופנימיותו את דברי הרבי, לא בסיסמאות ובמליצות חסרות כסוי, אלא בהסברה הגיונית, בהירה ומשכנעת, והופך הכל: 'אלוקות בפשיטות ועולמות בהתחדשות'. הקב"ה הוא המציאות הפשוטה ותורתו ומצוותיו הן האמת שהכל תלוי בה, ואילו העולם הזה על כרואיו כולל אנו עצמנו - הם שזקוקים להוכחות ולהבנה בפשר קיומם. כך היה דורש ומבאר ר' יואל, כאשר היושבים סביבו שומעים את הדברים קולחים בבחירות ומשתכנעים כי כך היא אכן המציאות ואין בלתה.

חותמו המובהק של ר' יואל טבוע עד היום הזה על כל תלמידיו, כשעל נקלה תוכל לזהותם: כולם משתמשים במושגיו ובהגדרותיו, בשפתו ובכלי הניתוח שלו. ומספרם של התלמידים הללו מגיע לאלפים רבים, לא במליצה ולא בגזמא. מבחינה זו הריהו בוודאי מגדולי מרביצי התורה בדור האחרון. יותר משישים שנה שימש כמשפיע וכמגיד שיעור בישיבות תומכי תמימים, תפקיד אותו מילא בנאמנות ובמסירות עד שנתו האחרונה ממש, ובין תלמידיו המובהקים, אלה שכנה את עולמם הרוחני בשנות הבחורות, ניתן למצוא יהודים נשואי פנים הנושקים לגבורות, לצד אברכים בני תשחורת בשנות העשרים לחייהם. בהחלט ניתן לומר שהוא 'משפיע' - בה"א הידיעה - של דור שלם, מי שחינך והעמיד על רגליהם את 'משפיעים' בחצר חב"ד על שלוותיה בעשרות השנים האחרונות, כמו גם את אלפי

"רצונו של הקב"ה הוא שיתקיים "זקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך". לשם כך צריך להיות בעל חיים שמעוררו ייעשה הקלף, צריכים להיות צמחים שמהם ייעשה הדיו, וצריך להיות אדם ולו ראש ויד שעליהם ניח את התפילין..."

השלוחים של הרבי הצעיר ברחבי העולם ועוסקים בהפצת היהדות במסירות נפש. בדרכי הסברתו נדמה המשפיע ר' יואל לראש ישיבה, בשימושו באזמל ההיגיון הישיבתי לניתוח מושגי קבלה וחסידות. אכן, משרת 'ראש ישיבה' הוא המסלול שיעד לו מורו הגר"ד פוברסקי בשנות בחורותו בישיבת תל אביב, אלא שבכוא העת עסק ה"שיעור כללי" של ר' יואל - שכשלעצמו היה מצוי בכל חדרי תורה - לא בסוגיות

של חזקות וקניינים, אלא בשאלות אחרות לגמרי: בסוגיות העמוקות והעדינות ביותר של תורת חסידות חב"ד. אחדות ה' על-פי תורת חב"ד, כיצד ניתן לומר "אני הויה לא שנית" למרות התהוות העולמות, סדר ההשתלשלות וכו'; וכן בסוגיות השקפתיות הנגזרות מיסודותיה של תורת החסידות, כמו: מהו יהודי? מהי נשמה? מהי מצוה? לשם מה נברא העולם, ומה תכלית האדם בעולמו? מלבד הבנתו המופשטת מאוד, ר' יואל גם ידע להוציא ולהסיק את המסקנות הרלוונטיות להשקפה יהודית נכונה מתוך תורות אדמו"רי חב"ד. בכל הנושאים הללו העמוקים מני ים העמיד משנה סדורה, בנויה לתלפיות מן המסד ועד הטפחות, אותה היה מרצה בפני קהל שומעיו בבחירות נפלאה ובכשרו הסברה שאין שני לו.

"ר' יואל הביא אתו סוג חדש של הבנה ובהירות בחסידות", העיד תלמידו הגה"ח המשפיע הרב זלמן גופין שליט"א, "וכל לומדי החסידות כיום מסתייעים ביסודות ובהגדרות אותם העניק. אני זוכר את הביאור הראשון ששמעתי מר' יואל בחסידות, בשלהי שנת תשכ"ה. למדנו את 'המשך' תרצ"ה של אדמו"ר הרי"צ, בו מדובר על כך שאור ה'בלי גבול' גם הוא מוגבל. בפשטות ניתן להבין שכשם שה'גבול' מוגבל משום שהוא אינו 'בלי גבול', כך ה'בלי גבול' מוגבל משום שהוא אינו 'גבול'. ר' יואל טרח להסביר לי את מהות העניין באופן שונה ועמוק הרבה יותר: חלק מהיותו של ה'בלי גבול' בלתי מוגבל הוא שיש בו גם עניין ה'גבול', אך ההגבלה שבו היא עצם העובדה שיש לו הגדרה ותואר מסוים. לעומת זאת, 'אין סוף' אמיתי הוא למעלה מכל תואר". זהו, למשל, עניין עמוק ומופשט מאוד שקשה היה לעמוד עליו ללא הסברתו הברורה והבהירה.

בְּשִׁלְחַן הָעֶרֶוֹךְ וּמוֹכֵן לְאֹכֹל חסידות בבחירות

בשיעוריו של ר' יואל עם תלמידיו היה נחשף רק את הטפח הנדרש ללימוד, מה שמתאים ונראה היה בעיניו כדי צרכם של התלמידים. ברם, פסגת גאונותו וכוח היצירה הכביר שלו ניבטים ועולים מסדרת הספרים עליה עמל משך עשרות שנים בהוראתו הישירה של הרבי ובהכוונתו: 'ספר הערכים חב"ד'.

תורת חב"ד הרחבה והעשירה, בדומה לרוב התורות החסידיות, נכתבה באופן ספונטני כביכול. רוב מאמרי החסידות עוסקים בעניינים שונים הנובעים ומסתעפים זה מזה, מבלי להקיף באופן מסודר כל עניין לגופו. אף שתורה זו עוסקת ומבארת סוגיות רבות בפנימיות התורה, לא נמסרה מאת אדמו"רי החסידות בצורה של סוגיות-סוגיות, אלא בצורת מאמרים הפותחים בדיבור-המתחיל העוסק בפרשה או המועד בו נאמר המאמר, ומתוכו מתבארות נקודות שונות בחסידות, כאשר בחלק ניכר מהם עוסק המאמר הבא בנושא אחר. ניתן לצייר זאת כביכול מאמרי החסידות נובעים ממקור שלפניו ניצבת התמונה השלמה של מערכת

שפתותיו נוטפות מור. בתנוחה אופיינית בעת עמידתו על מקומו הקבוע בעת התוועדות עם הרבי

יפוצו מעיינותיך. המונים מאזינים לדבריו בהתוועדות י"ט כסלו המרכזית בבנייני האומה בירושלים, אליה טרם להגיע מדי שנה

כשרון בחידוש - על פי רוב חסר לו בליקוט דברי אחרים כהיותם, כי אי אפשר שלא יערב חידוש משלו, וסוף סוף החידוש משתלט על הישן".

מופלא, אפוא, הדבר שהרבי מינה בעל חידוש כר' יואל ללקוט שושנים ממאמרי החסידות בספר הערכים, ואכן ניכר הדבר לכל מעיין שלא היה איש זה כ"רוב האישים", אלא עלה בידו לשמור את אותו יין ישן של דברי רבותינו בקנקן החדש של ספרו, ויחד עם זאת ביצר מקום מיוחד ונפרד לחידושיו הבנויים לתלפיות. אם בגוף הספר מתגלה הוא כסדרן מעולה, הרי שבהוספות לו נוטה את ידו כפלפול מופלא.

לעשות רצונך אלהי חפצתי ביטולי ומציאותי

אם עד כה דיכרנו על היותו של ר' יואל 'חזור' ומשפיע' שהעביר ותרגם לדורנו את תורת החסידות וחידושיו של הרבי, וכמי שהדריך וחינך לאורם גרודים של חסידים - הרי שלפני הכל היה בו שיעור קומה של חסיד קמאי, בעל אמונה ופשטות חסידית וטבעית יוצאות דופן ובלתי מצויות בימינו.

"התואר 'הגאון החסיד' הולם במדויק את ר' יואל", שח הגה"ח הרב חיים שלום דייטש שליט"א ראש כולל 'צמח צדק' בירושלים. "בדרך כלל יש לבעלי כישרונות הערכה עצמית גבוהה, לאי דווקא במוכח של 'גאון' גסה אלא ככזו שמפריעה להם לקבל דעה ממישהו אחר, קל וחומר שקשה להם להודות על האמת ולהסכים לדעה הפוכה שאומר בר הפלוגתא שלהם. אולם אצל ר' יואל ראו במוחש את ההפך הגמור: ככל שגאונוו הייתה באופן בלתי נתפס, כך גם הביטולי שלו כלפי הרבי היה באופן בלתי נתפס. זה התבטא גם בצורה שבה הוא דיין בכל מילה ובכל תג שיצא מפי הרבי. בעיניו, לא היה שום דבר סתמי, ובכל פרט בדבריו מצא עומק רב.

"את תכונת ההתבטלות שלו היה אפשר לראות בוויית נוספת - גם כלפי זקני החסידים

נודעת לפרט עצמו משמעות עמוקה ומדויקת יותר. ועוד זאת: כאשר מרכזים את הפרטים למקום אחד, מתגלה הבנה חדשה בכללות העניין.

מעלות רבות נוספות ישנן בספר הערכים, בהן עצם האפשרות למצוא את המקורות בתורת החסידות העוסקים בכל סוגיה וסוגיה, ואלה מצוינים בפירוט בשולי כל עמוד בסדרה המונה לעת-עתה שמונה כרכים. אך אחת המעלות הגדולות בולטת דווקא ב'מילואים' לספרים אלו, שנדפסו בחלקם האחורי של הספרים: בעוד גוף הספר מנוסח באופן שקול ומדוקדק ביותר, ככל הניתן בהתאם ללשונות האדמו"רים במאמרי החסידות המקוריים, וניכרת ההשתדלות למעט ככל האפשר בהסברים ובחידושים מלבד סידור המושגים במבנה אחיד - הרי שב'מילואים' נהג בנו המחבר טובת עין והפליג בחידושים וביאורים בתורת החסידות, הן ביישוב סתירות לכאורה בתוכן המאמרים והן בביאור והמחשת מושגים שונים לפרטיהם. כמובן, הדברים נכתבו במסגרת סידור הדברים שבגוף הערכים והבהרתם ולמטרת יישוב נקודות הנוגעות לפשט הדברים ממש, ואשר לכן הכל נכתב בתמציתיות גדולה מאוד; אבל ללא ספק - מדור זה של ספר הערכים כולל חידושי תורה עמוקים ויסודיים ב'סוגיות הליכה' של תורת חסידות חב"ד, ובלעדיהם עניינים שלמים היו נשארים בלתי פתורים.

מעניין לציין כי הרבי נשאל פעם לדעתו על כתיבת פירוש חדש על התנ"ך, והשיב במכתב ארוך ויסודי כי הסמכות המיוחדת של מפרשי התורה הראשונים נובעת מכך שעיסוקם בפירוש היה מלאכת קודש, "פירושו את תורת ה' מבלי כל פניות ונגיעות, אפילו פניות רוחניות, ועל אחת כמה וכמה מבלי התשוקה להעמיד על דעת עצמו ולהראות שאין כל דבר נעלם ונסתר, וכלשון רש"י בכמה מקומות 'לא ידעתי', ומכיוון שאין בידינו מעלה זו, הרי השינוי היחיד שראוי לבצע בדורנו הוא להעתיק את אותו יין ישן' ל'קנקן חדש', לסגנון ולשון תואמים ובהירים לזמננו. לפיכך קבע שיסוד עיקרי בעריכת פירוש כזה הוא שיערך דווקא על ידי אנשים שאינם בעלי חידוש, אלא בעלי חוש בליקוט וסידור דברים, כי 'רואים במוחש שברוב האישים הרי תכונות האמורות סותרות אחת לרעותה, ומי שיש לו

האלוקות ומתוכו נובעים טיפין טיפין לכל מאמר ומאמר, אך לא תמיד בהמשך ישיר זה לזה. אי לכך, מאז ומתמיד היה על הלומדים לעמול ולהתייגע רבות לשם סידור הדברים וחיבורם יחד לסוגיה שלימה.

כ"ק אדמו"ר זי"ע העיד על עצמו בהודמנות מסוימת כי ימים מקדם הרגיש את הצורך בחיבור שירכו ויסכם את הנושאים השונים בתורת החסידות, ויבאר את הדברים על בורים בצורה מסודרת לפי חלוקת העניינים. למעשה, הרבי אף החל בעצמו בבניית תשתית לספר כזה באמצעות עריכת מפתחות ערכים לספרי החסידות. ספרי ערכים וסיכומים הם מקצוע נפוץ בארון הספרים היהודי לגונוני: חלק ניכר מהספרות ההלכתית נעשה בדרך סיכום וחלוקה לנושאים, בדרכו של הנשר הגדול הרמב"ם שכתב את ספר היד כ"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"; אף בתורת הסוד מצינו כמה וכמה חיבורים המקבצים את יסודות הקבלה, בהם 'עבודת הקודש' לרבי מאיר ו' גבאי ו'פרדס רימונים' לרמ"ק, אך דווקא בתורת החסידות הורגש החסר בתחום זה.

כתיבת חיבור כזה בפנימיות התורה, בסוגיות המופשטות של תורת חב"ד, מלבד היותה מטלה אחראית מאוד, הרי היא עבודה כבירה וקשה ובשתיים: הן בשל עצם איסוף התוכן מתוך ארון ספרי התורות המלאים מוזן אל זן, והן בשל החכמה המופלגת הנדרשת לשיבוצו וניסוחו עד שיעלה לכדי תמונה שלמה בעיני הלומד, דבר דבור על אופנו וערך סדור על ערכו. מלאכה גדולה זו מצא הרבי לנכון להטיל, אפוא, על ר' יואל, וזה מצידו השקיע את כל כישוריו ואונו בה. עשה - והצלחה, וכך לאחר צאת הכרך הראשון של 'ספר הערכים' לאור, כתב הרבי אל הגאון רש"י זצ"ל: "לדעתי, וגם בזה 'מבשרי אחזה', הצליח ספר הערכים בצורה שהופיע למלאות במידה חשובה וגדולה חסרון האמור".

ר' יואל נדרש להגדיר ולקבוע תחילה מהם הערכים הכלליים המרכיבים את תורת החסידות, ומשם לגשת למלאכת מחשבת של בניית והרכבת הערכים עצמם, שכן כל מושג כולל פרטים מרובים ודקויות עד אין קץ אותם יש לקבץ למחלקות וסעיפים. ספרים אלו אינם מבוא ללומד המתחיל, אך בכוחם להעניק למיטיבי לכת את התמונה השלמה. כאשר הפרט משובץ בתוך מקומו במכלול השלם,

אותם היה מצטט בהדרת הכבוד ומספר עליהם בערגה, הן בהתוועדויות חסידיים ובעיקר בסעודות השבת במחיצת תלמידיו, שם היה שופע פרפראות לחכמה שהיה מתבלם בסיפורים על חסידיים אותם זכה לראות ולשמע בימי עלומיו. לא אחת ולא שתיים עלה עליהם בגאונותו עשרות מונים, אבל ההתבטלות שלו כלפיהם הייתה מוחלטת.

“שילוב זה של ‘גאונות’ יחד עם ‘התבטלות’, בא אך ורק מצד הקדושה. במידת בני אדם, זה ממש ‘תרתי דסתר’י. אבל אצל ר’ יואל לא זו בלבד שהגאונות לא הפריעה להתבטלות, אלא אדרבה – היא באה כתוצאה מההתבטלות. ואפשר שיחתי: אחת הסוגיות בהן עסק בלהט הייתה במאמרי ושיחות הרבי בנושא של ‘עדות חוקים ומשפטים’. אחרי הסתלקותו של הרבי, הוא חיבר קונטרס שלם המקיף את כל הנושא במשנתו של הרבי. ואחת הנקודות המרכזיות בסוגיה זו, שר’ יואל הרבה לחזור עליה, היא שיסוד כל המצוות הוא היותן ‘רצון העליון’ שלמעלה מטעם והבנה. היינו שבעצם כל המצוות, גם אלו המובנות בשכל האנושי כמו ‘משפטים’, הן בגדר ‘חוקים’, ואין זאת אלא שמצוות מסוימות ירדו גם להתלבש בשכל האנושי, ובאותן מצוות רצון ה’ הוא שיקיימו אותן עם הבנה שכלית, ועם זאת השכל אינו אלא ‘משרת’ הבא כדי להוריד את הרצון העליון גם לתחום שלו. ולכן, גם קיום המצוות שבגדר ‘משפטים’ צריך להיות מתוך ביטול רצון העליון, אלא שבניגוד ל‘חוקים’ – כאן רצון העליון הוא שיקיימו אותם גם עם השכל ולא רק עם ביטול, כאמור.

“ר’ יואל היה מסביר שהביטול כאן הוא יותר עמוק, שכן במצוות שבגדר ‘חוקים’ השכל אינו שותף לביטול רצון העליון, ואדרבה, ייתכן שהוא אף מנגד לכך ואין זאת אלא שהוא מבטל את מציאותו ומניח את עצמו הצידה. אבל במצוות שהן בגדר ‘משפטים’, השכל עצמו גם הוא מתבטל לרצון העליון, והוא שותף לביטול שבסוג של ‘חוקים’. ניתן לומר, אם כן, כי הסוגייה הזו אפיינה את ר’ יואל עצמו בנושא המדובר: אין זאת שלצד גאונותו הוא ‘גם’ הצטיין במידת הענווה – דבר שכמותו מצינו גם אצל תלמידי חכמים אחרים; אצלו התרחש היפוך הדברים: היסוד אצלו היה ה‘ביטול’ לאלוקות, כמו גם אמנות הצדיקים והדבקות ללא שיוור בתורת רבו, ומתוך כך רתם את כוח שכלו על כל העומק שלו ככלי שרת כדי להסביר ולבאר את תורתו העמוקה של הרבי ולהורידה אל הבנת השומעים כולם”.

אם בדרכי החסידות עסקינן, הרי שבחלק זה של היריעה זו שומה עלינו לציין את היותו של ר’ יואל ‘בעל מנגן’ מופלא. לא זו בלבד שזכר היטב מאות מנגינותיו חב”ד, אלא היה בעל חוש גם בהבנת ‘נפש הניגון’ והסברתו לשומעים. כמו כן, בכישרונו המיוחד גם היה תופס מאוד מהר ניגון חדש עובר לשמיעתו. בשנים הראשונות להנהגתו של הרבי הייתה דרכו בקודש ללמד את קהל החסידים ניגונים חדשים בשעת חדוותא, כמו לפנות בוקר של יום שמחת תורה. תמיד היה זה ר’ יואל שתפס את הניגון על תנועותיו והטיותיו, וחזר עליו לפני הקהל עד שלמדוהו וידעוהו הכל. לא לחינם הוטל עליו התפקיד לפתוח בניגונים בעת ההתוועדויות עם הרבי בין פרשה

לפרשה, כאשר ברוחב ביתו לבו היה מכוון את הניגון המתאים באותה שעה.

“ניגוני חב”ד אינם יצירות מוזיקליות סתמיות אלא בעלי תוכן עמוק”, היה נוהג ר’ יואל לומר בשבתו עם תלמידיו. “הניגונים נבעו מרגש פנימי ועמוק של מחבר הניגון, בעקבות עיסוקו הפנימי בעבודת ה’ על פי החסידות”.

כדוגמה לכך היה מספר על החסיד רבי אהרן חריטונוב שנודע כ‘בעל מנגן’ נפלא, שאת ניגונו הראשון חיבר בהיותו כבן עשרים. הוא הגיע ערב אחד לביתו, לא דיבר ולא אכל מאומה אלא הסתובב במשך הלילה כשכולו מוטרט נפשית, ולמחרת בבוקר הולחן הניגון לאור עולם. אין זו נעימה כלשהי שיצאה לה כך בקלות...
עוד סיפר עליו: פעם הובא ניגון חדש של

רבי אהרן בפני הרביי”צ, ולאחר שמיעת הניגון הגיב הרבי: “לי אין חוש בנגינה, לאבי היה חוש כזה. ומכל מקום, אני מרגיש שחסרה כאן תנועה מסוימת, ואם ר’ אהרן היה מצייר לעצמו כאילו עומד הוא לפני אבא, היה עולה בידו להוסיף את התנועה החסרה”.

יתיר מבחיוהי התעצמות לאחר ההסתלקות

במוצאי שבת, ג’ תמוז תשנ”ד, שקעה השמש בצהריים ונשבה ארון הקודש בהסתלקות כ”ק אדמו”ר זי”ע בהותירו את קהל עדת החסידים בתוככי המוני בית ישראל כאובים ונבוכים. בכוחות נפש עילאיים נחלץ ר’ יואל חושים להפצת תורת רבו ולקריאה לילך באורחותיו. מבלי התחשב בגילו המתקדם, חצה ימים ואוקיינוסים והביא את דבר החסידות לאלפים ורבבות מכל החוגים. מכוון ‘היכל מנחם’ בבורו פארק, שכבר בשנות האורה והטובה הציב את ר’ יואל

בראש מגידי השיעורים שלו שאליהם נקאלו אלפים ורבבות, הוסיף והרחיב את השיעורים וההתוועדויות עמו עשרת מונים. במקביל, בארץ ישראל, ארגון ‘תורת חב”ד לבני הישיבות’, בראשות תלמידו ומקורבו הרה”ח ר’ משה שילת הי”ו, אומץ על-ידו בחום כמו היה עמוד האש להנחלת ייעוד קדוש זה. שוב ושוב, במסירות אין קץ, הגיע לארץ הקודש ומבלי להחזיק שמץ של טיבואת לנפשיה, נשא מדברותיו בפני נהרות אדם ששתו בצמא את דבריו בכיסופי קודש.

גולת הכותרת של מסעות ביקורי ר’ יואל בארצנו הקדושה – ברובם המכריע בעיצומו של שבוע החסידות בבנייני האומה במסגרת אירועי ‘צמאה’ לכל חוגי הקשת התורנית – הוקדשה לפגישות מיוחדות שנערכו במעונם של גדולי ישראל, ראשי הישיבות והאדמו”רים אשר קיבלוהו בהארת פנים והשתעשעו עמו בדברי תורה וחסידות ובזכרונות מאלפים והיגדים בוהקים מתהלכות חייו בקודש של הרבי.

“ר’ יואל קיים בעצמו ובכל חושיו הברוכים את הציווי ‘לערב אל תנח ידך’ בהידור רב, בהעמדת דורי דורות של תלמידים”, מעיד הרב קירשנבאום. “גם לאחר שהעמיד תלמידים שכבר נעשו רבנים, ראשי ישיבות ומשפיעים שבעצמם כבר היו להם תלמידים ותלמידי תלמידים, הוא המשיך באותו המרץ ללמד תלמידים צעירים משל הייתה זו השנה הראשונה שלו בתפקידו. מפליא לחשוב כיצד ממרומי גילו עדיין יכול היה לשבת ולשמע מה מפריע בהבנה לתלמיד צעיר, ולענות בסבלנות על שאלה שכנראה שמע וענה עליה כבר מאות פעמים בחייו, וכיצד היה חוזר ומלמד את אותו מאמר חסידות שוב ושוב ובכל פעם בחיות ובהתלהבות מחודשת.

“גם אחרי ההסתלקות הנוראה בג’ תמוז והמבוכה הגדולה שהשתררה בין אנ”ש חסידי חב”ד, היה הוא עמוד האש שהשתית את רוח האמונה עליה נשענו כולם. על פי הדברים הברורים שזכה הוא עצמו לשמוע מפי הרבי לאחר ההסתלקות הרביי”צ, המיוסדים על דברי אדמו”ר הזקן באגרת הקודש הנודעת (סימן כז בתניא) בביאור דברי הזוהר “צדיקא דאחפטר אשתכח בכולוהו עלמין יתיר מבחיוהי” – העמיד דור שלם של תלמידים הגדלים על ההכרה הברורה בכך שלא יעזוב הרועה צאן מרעיתו, תלמידים העוסקים בלימוד החסידות ושיחותיו ומאמרו של הרבי מתוך תענוג וחיות, ומסורים וצמודים לקיום הוראותיו ושליחותו ללא כחל ושרק”.

גם כשהתגברו עליו מכאוביו לעת זקנה, לא נח ר’ יואל ולא פסק משליחותו להפצת מעיינות החסידות במלוא עומקם ככל שהשיגה ידו, בעודו מקרב כמימים ימימה את צעירי הצאן ומשפיע להם מלוא חופנים טובה.

ביום ו’ מנחם-אב תשפ”א, והוא בן צ”א שנה, נסתלק ר’ יואל לבית עולמו – החסיד שכל שנותיו די היה לו בקב חרובים, כשצאצאיו היחידיים עלי אדמות המה אלפי ורבבות תלמידיו במעגלי השפעתו השונים, ובמוחם וליבם יסודות החסידות בהם הגה שנות דור ואותם טרח להנחיל ולקבוע בתודעתם. ■

נשמתא דאורייתא

ביאורים מתורת חב"ד לדף היומי

לכל מקום אפשרי, ומשתמש בעניני העולם "לכבודו" של הקב"ה. אמנם, היות והכוונה בזה היא לעשות דירה בתחתונים, בכל התחתונים בכל פרטיהם, ועל פי טבע הרי קשה עד בלתי אפשרי שאדם אחד לבד יצליח להגיע לאנשים רבים בכל חלקי העולם, לכן חילק הקב"ה עבודה זו בין יהודים רבים המפורים ברחבי העולם, וכל אחד עובד עבודתו במקומו ומפיץ יהדות לבני ישראל אשר בסביבתו. ויתרה מזו: הטביע הקב"ה בבני האדם ש"חברך חבא אית ליה וחברא דחברך חבא אית ליה" וכך עד סוף העולם, ועל ידי זה הולכת עבודתו ומתפשטת עד שבכוחה להשיג ולהשפיע על ריבוי אנשים ובכל מרחבי תבל.

(על פי שיחה בכינוס השלוחים, כ"ח מרחשוון ה'תשנ"ג)

קבלת התורה מאונס

תליוהו וזבין וזבניה זביני... ולשמואל דאמר אף בשטר נמי לא קנה מאי איבא למימר מודה שמואל היבא דיהב זוזי (בב, ב - ע"א, א)

דלגז דמקבל זוזי גמר ומקני דהיינו תליוהו וזבין אכל זלא משעת לא גמר ומקני (רש"י)

ידועה השאלה (בארוכה שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא. ובספרים שהובאו בפרדס יוסף עה"ת יתרו יט, יז) על דברי הגמרא שבמתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם.. מאכן מודעא רבה לאורייתא" (שאם זימננס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס) - מהמבואר כאן ש"תליוהו וזבין זביניה זביני", ואם כן, מהי ה"מודעא רבה" שקבלוה באונס, הרי גם מכירה באונס הוי מכירה? יש מתעצם שהדין ד"תליוהו וזבין זביניה זביני" הוא רק בנוגע להמוכר, אבל אם כופים את הלוקח לקנות, לא מהני,

- וטעם הדבר: בבעלות יש ב' ענינים: בעלות על גוף החפץ עצמו, וענין ההשתמשות. ולמטה מזה - קנין הגוף וקנין פירות. ולכן, כאשר כופים את המוכר למכור את החפץ, הרי כיון שההשתמשות ניטלת ממנו בעל כרחו, ונשארה לו רק הבעלות על עצם החפץ (ללא השתמשות), שזוהי בעלות קלושה ביותר, יכולים להפקיעה ע"י אונס. משא"כ כאשר כופים את הלוקח לקנות את החפץ, צריך הקנין לפעול שתהיה לו הן הבעלות על גוף החפץ והן ההשתמשות (שהרי כאשר משתמש בהחפץ מצד הכפייה אין זו השתמשות), ואין האונס יכול לפעול הקנין בב' הדברים -

וכיון שבמתן תורה צריכים בני ישראל לקנות את התורה - לא מהני קנין באונס.

אבל באמת אין זה תירוץ מספיק, שהרי האונס דמתן תורה הוא לא על קבלת התורה, אלא שישעבדו את עצמם בשעבוד הגוף לקיים את התורה, וענין זה יכול שפיר להתקיים באונס, כמו מכירה באונס.

יש תירוץ נוסף - שהדין ד"תליוהו וזבין זביניה זביני" הוא רק כאשר נותנים את המעות מיד, דאגב אונסיה זוזי גמר ומקני, מה שאין כן אם יתנו המעות לאחר זמן, לא הוי קנין. ובגדון דידן, הרי קבלת שכר על קיום התורה ומצוות היא רק לאחר זמן, ולכן הוי מודעא רבה לאורייתא שקבלוה באונס.

אבל, גם תירוץ זה דורש ביאור, שהרי ישנם כמה מצוות - ובכללם תלמוד תורה - שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה.

אמנם על פי תורת החסידות יבואר הענין. דהנה בפירוש דברי המשנה "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס" כתב בלקוטי תורה (פ' תזריע) ש"פרס" הוא מלשון "פרוסה", והכוונה היא לכל ההארות שבסדר השתלשלות שאינם אלא הארה בלבד, ואילו אמיתית הענין דשכר המצוות הוא גילוי עצמותו יתברך, שבזה לא שייך ענין של פרוסה כיון שכל עצם בלתי מתחלק.

וגילוי העצמות - אמיתית הענין דשכר מצוות - יהיה לעתיד לבוא דוקא, דאף שפועלים זאת עתה על ידי קיום המצוות, מכל מקום, גילוי הדבר יהיה לעתיד לבוא דוקא.

פרק חזקת הבתים מיהו המוחזק?

סדר היום הוא, שתיכף בקומו משנתו, עוד לפני שנכנס לעולם - הנה לכל לראש אומר האדם "מודה אני לפניך כו' שהחזרת בי נשמת". הוא מודה שחיות נשמתו אינה אלא מהקב"ה. אחר כך אומר "ברכות השחר" ומודה להקב"ה על כל פרט בפני עצמו: "מלביש ערומים" וכו' - אף שיש לו לכאורה בגדים ללבוש, ואם כן מהו תוכן הברכה "מלביש ערומים", ועד"ז שאר הברכות? - כי "איזהו חכם הרואה את הנולד", מיהו חכם? מי שרואה איך שכל דבר נולד (נברא) בכל רגע מאין ליש - הוא יודע שבכל רגע מתהווה ה"יש" מאלקות.

וכדאייתא בוהר שרב ייסא סבא היה מתפלל שהקב"ה יתן לו מזונ. כלומר, אפילו בשעה שהמאכל היה מונח לפניו, לא היה אוכל עד שהיה מתפלל תפלה זו. ולכאורה יכולים לשאול: מה שייך להתפלל שהקב"ה ישלח לו מזון, בשעה שהמאכל כבר מונח לפניו?

אך הענין הוא, שכל נברא מצד עצמו נעשה תמיד אין ואפס כמו שהיה קודם בריאתו, ומה שמציאותו קיימת הרי זה רק בגלל שהקב"ה בטובו מחדש אותו תמיד, כמו שכתוב: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". ולכן שייך להתפלל גם כאשר המאכל מונח כבר על שולחנו, וכמו"כ בנוגע לשאר ההצטרכויות. כי המאכל שהיה ברגע שלפני זה - הרי מצד עצמו נעשה אין ואפס, ולכן צריך להתפלל להקב"ה שיחדש את מציאותו, כדי שיהיה לו את המצטרך לו.

התכונות בתפלה - על התחדשות העולם

וכאשר ישנה הקדמת התפלה, יודע הוא שהגשמי מצד עצמו אין לו קיום, ורק הקב"ה צריך לחדש אותו תמיד, ושכל מציאות העולם אינה אלא כדי להשלים את הכוונה של הקב"ה ש"לכבודי בראתיו וגו'" - אז ביכלתו להכנס בעניני עולם הזה, מבלי להתיירא מפני ה"מים הזידונים".

קודם התפלה מונח אצלו שהעולם הוא עיקר והוא מציאות בפני עצמו ח"ו, ואז פשוט אצלו שמה שמותר, מותר בודאי לעשות, ומה שלא יודעים בבירור שאסור - גם מותר, שהרי צריך להעמיד כל דבר על חזקתו, וחזקה היא - עולם.

אבל כאשר ההנחה היא שבאמת אין שום מציאות, ישנו רק הקב"ה, והוא מחדש את העולם מאין ואפס המוחלט בשביל הכוונה שנתאוהו הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים - אזי נחשב "מציאות" רק מה שמביא לידי כוונה זו, ולכן מביא הדבר למסקנא הפוכה: מה שאסור - ובמילא בסתירה לכוונה הנ"ל - אסור, ולא רק דברים האסורים אלא אפילו מותרות גם אסור. וכאשר היצה"ר בא בטענה ואומר שיש צורך בכך, אומרים לו: הבא ראיה! כי ה"חזקה" היא שיש רק אלקות, וממילא הרי "המוציא מחבירו עליו הראיה".

ועל פי הפתגם החסידי: מה שאסור - אסור, ומה שמותר - לא צריך ("וואָס מ'טאַר ניט - טאַר מען ניט, און וואָס מ'מעג - דאַרף מען ניט"). וזהו ענין "בא אל התיבה" - להיכנס בתוך "תיבות" התורה והתפלה - להיות תמיד מוקף מהם. וכאשר נעשה מונח אצלו שעיקר המציאות היא התורה והתפלה, וכל שאר הענינים הם רק בשביל זה, הנה אז אפילו שעוסק בגשמיות וכו' כיון שצריך גוף בריא, הרי זה נעשה עבודה עצמה, או ענין שהוא לצורך העבודה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א ע' 6 ואילך)

מעגלי השפעה רחבים - יעשו כל מקום בעולם לדירה לו יתברך

חברך חבא אית ליה, וחברא דחברך חבא אית ליה (בב, א)

דובר כמה פעמים, שהשליחות הכללית שהקב"ה נתן לכל אחד מישראל היא - לעשות לו ית' דירה בתחתונים, על ידי שהוא משמש את קונו על ידי קיום התורה ומצוותיה, והוא גם משפיע ומפיץ תורה ומצוות אצל יהודים נוספים, ומגלה אלוקות בחלקו בעולם, עד שמגיע

"תת מודע" בכתבי הרמב"ם

..במענה לשאלתו על הציטוט מהרמב"ם, והיכן יש למצוא בדבריו את המושגים מודע ותת-מודע שבפסיכולוגיה המודרנית. הציטוט הנדון הוא ב"יד החזקה" של הרמב"ם, הלכות גירושין, סוף פרק ב.. ובמונחים בני זמננו: המצב המודע של היהודי יכול להיות מושפע מגורמים חיצוניים, עד כדי כך שהוא ייצור מצבי נפש ואפילו התנהגויות, המנוגדים לתת מודע שלו שהוא הטבע המהותי של היהודי. כאשר מסולקים הלחצים החיצוניים, אין זה שינוי או טרנספורמציה של טבעו המהותי, אלא להיפך: זהו אישור מחדש של אופיו הטבעי והאמיתי! (מתוך מכתב לפרופ' וועלוול גרין (מתורגם מאנגלית), היכל מנחם ח"ב ע' סא)

גדר כפרת קרבן עולה

והא דלמר בצורת כהנים וצווחים (דף ו.ו) וציומא (דף לו.) דעולה מכפרת על חייבי עשה – הא אמר צפרק קמא דזבחים (דף י:ו) דעולה דרוחן היא ולא מכפרת, מקופיא מכפרת, מקינעא לא מכפרת (מוד"ה יקריב) (מח, א) ובפרש"י בזבחים (ז, ב) ביאר שהעולה "אינה באה לכפר על עשה כפרה ממש, אלא אחר שכפרה התשובה על העשה, היא באה להקבלת פנים, כאדם שסרח במלך וריצהו על ידי פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו".

ולכאורה, הרי גם חטאת לא מכפרת אלא על השבין, וכפסק הרמב"ם ד"בעלי חטאות.. אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתוודו וידידי דברים", ואם כן מהו ההבדל בין הכפרה של עולה לכפרה של חטאת?

יש לומר הביאור בזה:

בהגדרת "מצות התשובה מן התורה" – שהיא "עזיבת החטא בלבד" – כתב אדמו"ר הזקן "דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית', ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במצוות עשה הן במצוות לא תעשה". כלומר: גמירת הלב דתשובה צריכה להיות לא רק שלא יעשה עוד הפעם חטא זה שעבר עליו (כפשטות לשון הרמב"ם "שיעזוב החוטא חטאו כו' ויגמור בלבו שלא יעשה עוד"), אלא שלא יעבור על שום מצוה ("הן במצוות עשה הן במצוות לא תעשה"), וגם "שיגמור בלב שלם לכל ישוב. למרוד במלכותו ית'" (ומפשטות לשון אדמו"ר הזקן משמע שזה מעכב במצוות התשובה שמן התורה).

ובטעם הדבר יש לומר:

בעשיית חטא (אפילו חטא אחד) – שני ענינים: (א) הרע שבמעשה פרטי זה. (ב) כיון שכל מצוה ומצוה הרי היא "מצות המלך", לכן על ידי עשיית עבירה, איזו שתהיה, הרי האדם בגדר מורד במלכותו ית'. וכדי לתקן מרידה זו צריך לקבל עליו מחדש עול מלכות שמים (שלא למרוד במלכותו ית') ועול מצות ("לא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במצוות עשה הן במצוות לא תעשה").

ובזה יוכן ההבדל בין כפרת קרבן עולה על מצוות עשה מפני שהיא "דורון", לבין הכפרה של קרבן חטאת:

פעולת "דורון" אינה מחילת עון (וביטול העונש), אלא שיוכל "לראות פני המלך". וענין זה שייך לקבלת עול מלכותו ית'. דמחילת עון (הפוטרת אותו מעונש) שייכת לעזיבת חטא; אבל ראיית פני המלך תלויה בזה שהמלך יסכים לראותו, כי יתרצה לקבל אותו לעבד וכו', וזה תלוי בקבלת עול מלכותו ית', שזה מתבטא על ידי הקרבת העולה. מה שאין כן הכפרה דקרבן חטאת הרי היא כפרת מעשה החטא, העון המסוים שעבר עליו, וכשמו של הקרבן – חטאת.

ונפקותא מכל זה לדינא הוא מה שמבואר בגמרא (זבחים שם) שכמה מצוות עשה מתכפרין בקרבן עולה אחד, מה שאין כן קרבן חטאת צריך להביא קרבן נפרד על כל עבירה שעבר, ודו"ק.

(על פי אוצר לקוטי שיחות – תשובה, ע' 40-41)

וכיון שאמיתית הענין דשכר מצוות יהיה רק לעתיד לבוא, הרי אי אפשר לומר שישנו כבר הענין דקבלת שכר, ואגב זווי גמר ומקני, ובמילא אתי שפיר שיש מודעא רבה לאורייתא שקבלוה באונס. (על פי תורת מנחם ח"ח ע' 232 ואילך)

גם במצב נחות ביותר – פנימיותו של יהודי היא לקיים רצונו ית'

יקריב אותו – מלמד שבופין אותו, ויכול בעל כרחו – תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.. וכן אתה אומר בנוישים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.. ובעכו"ם חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומר לך (מח, א)

זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, וילכו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש ילכו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו (רמב"ם סוף פרק ז' מהלכות גירושין) היינו, שאפילו יהודי שנפל למטה ביותר עד כדי כך שלא נוגע לו ציווי הקב"ה, ומתפעל רק מגוי שמראה לו פנים זועפות ומכה אותו... – גם בנוגע אליו אומרים שרק נדמה שעושה זאת בגלל הכאת הגוי, אבל האמת היא שעושה זאת בגלל שזוהו ציווי ה', כיון שאמיתית רצונו הוא לקיים ציווי ה'!

(תורת מנחם ח"ז ע' 253)

השפלת הסטרא אחרא מסירה את הסתר על הפנימיות החבויה

כי הסטרא אחרא מגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלוקית להחשיך אורה, ולכן על ידי שמבטשים אותה היא נדחית מפני האור, לפי שבאמת אין בה שום ממשות כלל, שלכן נמשלה לחושך שאין בו שום ממשות כלל וממילא נדחה מפני האור, וכך הסטרא אחרא, אף שיש בה חיות הרבה להחיות כל בעלי חיים הטמאים ונפשיות אומות עכו"ם וגם נפש הבהמית שבש"מ כנ"ל, מכל מקום הרי כל חיותה אינה מצד עצמה ח"ו, אלא מצד הקדושה כנ"ל, ולכן היא בטלה לגמרי מפני הקדושה כביטול החושך מפני האור הגשמי.

וכמו שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים, שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו, אל תקרי ממנו כו' – שלא האמינו ביכולת ה'. ולמרות זאת אחר כך חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו', ולכאורה – מאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה'? הרי לא הראה להם משה רבינו ע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים, רק שאמר להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ – ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכים ומפני זה לא רצו כלל ליכנס לארץ?

אלא ודאי מפני שישאל עצמן הם מאמינים בני מאמינים, רק שהסטרא אחרא המלוכשת בגופם הגביה עצמה על אור קדושת נפשם האלוקית בגסות רוחה וגבהותה בחוצפה בלי טעם ודעת, ולכן מיד שקצף ה' עליהם, והרעים בקול רעש ורוגז: עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'! במדבר הזה יפלו פגריכם וגו'! אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת וגו'! – וכששמעו דברים קשים אלו נכנעו ונשבר לבם בקרבם, כדכתיב ויתאבלו העם מאד, וממילא נפלה הסטרא אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישאל עצמן הם מאמינים.

העצה לספקות באמונה

ומזה יכול ללמוד כל אדם שנופלים לו במחשבתו ספקות על אמונה – כי הם דברי רוח הסטרא אחרא לבדה המגביה עצמה על נפשו, אבל ישראל עצמן הם מאמינים כו', וגם הסטרא אחרא עצמה אין לה ספקות כלל באמונה, רק שניתן לה רשות לבלבל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שכרו, כפיתויי הזונה לבן המלך בשקר ומרמה ברשות המלך כמו שכתוב בזוהר הקדוש.

(על פי תניא פרק כט)

סותר על מנת לבנות

הרב הסתלק לו באמצע השיעור, והתלמיד נותר על מקומו בודד ומקונן על מר גורלו < לו רק ידע שהכל נובע מגודל אהבת רבו ומרצונו להופיע עליו חידוש נפלא באור יקרות, כמה היה מתעודד ומצפה לו > בלוחות השניים ניתן כפליים לתושייה לאחר הנפילה בחטא, ואף אנו נלמד כי חוויות הכאב שלנו נועדו למען דבר אחד: לגלות את האמונה גם במקומות השבורים < השן הראשונה נופלת מפני השן החדשה הצומחת ועולה, וכך גם צרת הגלות החלה בעת שהגיע הזמן לבניית בית המקדש השלישי >> התועדות מעוררת לימי בין המצרים, ייהפכו לשמחה ולמועדים טובים

שרצונו לקלוט את האור החדש ולהעניק אותו, בסופו של דבר, לתלמיד. אם כן, בממד הפנימי, ההסתלקות היא ביטוי של הגילוי; היא מפיגה שהגילוי כבר התחיל, אף שלגבי התלמיד הוא עדיין נעלם לחלוטין.

ועתה - אל הנמשל: האם ימי בין המצרים הם של חושך מוחלט או של אור אין-סופי? מחד גיסא, אין ספק כי בפשוטם של דברים, שלושת השבועות ובמיוחד תשעה באב הם זמן של אבל וצער. יש כאן כאב, סילוק, "איכה יִשְׁכַּח בְּדָד".

אבל בפנימיות, ברובד ובשכבה שאינה נראית בגלוי, זה בדיוק להפך - זהו זמן של שיא האהבה ועומק הגאולה. כי מה באמת מתרחש עכשיו? - אור חדש נולד בעולם, אלא שלא נתגלה עדיין לתלמיד. ומהו האור החדש הזה? - אור הגאולה, אורו של משיח, המהפכה הגדולה ביותר עלי אדמות שאליה צועדת הבריאה כולה מראשית ימיה, בהתגלות משיחנו ובכנין 'השיעור החדש' - בית המקדש השלישי.

מה קודם למה

אנחנו רגילים לחשוב שתחילה באה הגלות ואחר כך באה הגאולה. תחילה אירע החורבן ואחר כך נולד משיח. אבל הנקודה בדבריו של רבי הלל היא שאף שזהו אכן סדר הדברים מבחינה כרונולוגית, הרי מצד האמת זה להפך - הגאולה היא הסיבה, והגלות היא התוצאה. מכיוון שמתחיל להתגלות אור חדש, לכן מתעלם האור הישן. הגלות, במהותה הפנימית, היא הביטוי של הגאולה המתנוצצת ובאה תחתיה.

אחיי ורעיי, אי אפשר שלא להבחין בעשירות הרוחנית והרעיונית, כמו גם בנועם והתענוג שפנימיות התורה, תורת החסידות, מכניסה

את שטף דיבורו ולעסוק בקליטת ופיתוח הרעיון לעצמו, כי אחרת, כידוע, ההברקה תיעלם כלעומת שבאה.

מגודל אהבתו של הרב אל התלמיד ומתוקף רצונו להעניק לו מכל אשר לו, בוחר הרב לעצור את מהלך השיעור, להתכנס אל תוכו ולהתרכז במתחולל במעמקי מוחו. אלא שהתלמיד, שאינו מודע לכל המתרחש במחשבתו של הרב, אינו מבין את הנעשה. מבחינתו, נראה לו כי רבו הטוב ומטיב עזבו לאנחות ומסתגר בתוך עצמו. הוא אינו מעלה על דעתו כי הרב אכן עצר את השיעור אך ורק למענו, וכדי להביא לו טובה גדולה ובלתי משוערת.

ככל שחולף הזמן - אומר רבי הלל - הולכים ומתגלמים לפנינו מצבים הפוכים משני הצדדים: התלמיד חווה חורבן של ממש, רבו אינו מראה לו עוד פנים שוחקות ומסכיירות כבעבר וכמו נסתר ממנו לגמרי; לעומתו, הרב אמנם הולך ומתכנס בתוך עצמו ומתמסר לקליטת ופיתוח הרעיון, אך מבחינתו כל זה נועד כדי לבנות עבור תלמידו חביבו שיעור חדש ומשוכלל יותר, כזה שלמענו היה כדאי הניתוק הזמני הזה.

אם כן, האמת היא שהרב מעולם לא עזב את התלמיד, ואדרבה - שיא ההסתלקות מהווה קירוב פנימי ביותר ביניהם, שכן היא המאפשרת את הגילוי של הרעיון החדש לתלמיד. ההסתלקות נוצרה אך ורק כתוצאה מהתשוקה להעניק לתלמיד את הגילויים העמוקים ביותר, ואם כן נחמד ונאמר כך: ההסתלקות וההסתגרות מתחילות רק לאחר שהגילוי החדש מתחיל להתרקם.

שני הדברים נכונים כאחד - תלוי אם מדברים על הצד הנגלה או על הממד הפנימי. בנגלה המצב הנוכחי בין הרב לתלמידו הוא שיא הריחוק, אך בפנימיות - שיא הקירוב והאהבה. וכאמור, הרי כל ההסתלקות של הרב היא מפני

לחיים, אחים יקרים, לחיים ולברכה. רציתי לשתף אתכם בדברים שלמדתי לאחרונה בדרוש חסידות שכתב הגה"צ רבי הלל מפאריטש זצ"ל, בעל 'פלח הרימון' ומגדולי תלמידי אדמו"ר הזקן בעל התניא, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר ה'צמח צדק' מליובאוויטש, הנפתח במילים "איתא בפסיקתא". במאמר זה מבוארים בהרחבה ובעמקות מופלאות עניינם של ימי בין המצרים, שבעה דנחמתא ומועדי חודש תשרי, ועניין הגלות והגאולה בכלל.

שלושת השבועות הם ימי פורענות. מבחינה היסטורית, הכל יודעים כי בשלושה שבועות אלה התרחשו עיקר אירועי החורבן, מבקיעת העיר ירושלים בשבעה עשר בתמוז ועד שריפת בית מקדשנו בתשעה באב.

בהסתכלות חיזונית, החורבן משמעותו סילוק והסתר פנים, עונש חמור שניתן לנו כדי לאלפנו בינה על התנהגותנו, אחר שלא למדנו זאת בעצמנו. ברם, הרי כל דבר בעולמנו זה, וכל שכן אירועים חובקי עולם ששינו את פני ההיסטוריה היהודית והעולמית, הם השתקפות של שינויים משמעותיים ביותר ברמה הנפשית והרוחנית. ורבי הלל, הבוחן את הדברים בהשקפת פנימיות התורה מבית מדרשו של מורנו הבעל שם טוב, מדמה את כל התהליך הזה במשל יסודי ומכמים המגלה פנים חדשות: משל למה הדבר דומה? לתלמיד מסור הלומד אצל רבו המובהק. כגודל אהבתו והתמסרותו של התלמיד לרבו וללימודו, כך גם הרב מצידו עמל וטורח להעביר לתלמידו אהובו את חכמתו וידיעותיו. אלא שביום מן הימים בעת לימודם, ארע דבר לא שגרתי. אף כי תמיד הרב מכין מראש את הנושא הנלמד, הנה עתה באמצע הלימוד נפלה ברעיונו הברקה שכלית חדשה, והוא חש כי בה טמון מהלך שיבהיר את כל הסוגיה באור אחר לגמרי, אלא שלצורך קליטת הרעיון והפנמתו עליו לעצור

לחינו. החושך אינו רק הקדמת האור, אלא עצם מציאותו של החושך היא מפני שהאור נולד ומתהווה. האור החדש כבר מתחיל לרדת לתוך עולמי, ולכן האור הישן נעלם ואני שרוי עתה בחושך ובמבוכה. אבל ה"חלל ומקום פנוי" שנוצר כאן נועד לדבר אחד - כדי שהאור החדש יוכל לזרום לתוך תודעתי ולהעמידני במקום נעלה יותר.

כך כותב רבי הלל במאמרו, ביחס לאירוע בו פותחים ימי בין המצרים - שבירת הלוחות ב"ז תמוז: "כי מה שנשברו לוחות הראשונות הוא מצד שנתעורר במקור בחינת לוחות האחרונות שהוא בחינה יותר גבוהה". דברים מפליאים: הלוחות הראשונים נשברו מפני שהגיע הזמן לשיעור החדש - הגיע השלב שהלוחות האחרונים התחילו להתעורר ולהתגלות במקורם, וזו בחינה הרבה יותר גבוהה מהלוחות הראשונים. לכן כל זמן שהלוחות הראשונים קיימים אין מקום להתגלות הלוחות האחרונים. הלוחות הראשונים צריכים אפוא להישבר לרסיסים ולהסתלק, ובכך ליצור מקום להתגלות הלוחות האחרונים.

הלוחות הראשונים ניתנו לבני ישראל כשהיו במדרגת צדיקים, והם מבטאים את התגלות הקב"ה לצדיקים. לעומתם, הלוחות האחרונים, שניתנו אחרי התשובה שבני ישראל עשו על חטא העגל, הם בבחינת מתן תורה חדש ומחודש. זה מתן תורה לבעלי תשובה, שהוא גילוי נפלא ועמוק יותר מהתגלות לצדיקים. מסר גדול שנינו כאן, ובעל השפעה ישירה לחייהם של אנשים רבים בדור יתום זה:

כל טרגדיה ושבירה בעצם אינה אלא תוצאה מכך שהגיע הזמן לגילוי חדש ונפלא, ובגלל זה האור והגילוי הקודמים צריכים להסתלק.

למשל, ישנה ההדרכה שניתנת לילד בצעירותו, בבחינת 'אור ישר', שעל זה נאמר "עֲשֵׂה הַאֲלֹקִים אֶת הָאֵדָם יִשְׂרָאֵל". זה החינוך הטהור והצרוף שמעניקים לילד הצעיר, שהוא מלא שמחת חיים, טהרה וקדושה. יש בזה טוהר ומתיקות נפלאים, בבחינת "אשרי מי שלא חטא".

אבל יש הדרכה מסוג אחר, ההדרכה שבאה אחרי כישלון, משבר ונפילה. זו כבר הדרכה מסוג אחר לגמרי. זה מתן תורה לבעלי תשובה, שיש בזה עמקות והתבררות. לא הרי זה כהרי זה. אין כאן הטוהר והמתיקות והתמימות של הילד התמים, אבל יש בזה משהו מאוד עמוק ומבוגר. וזאת דווקא מפני שהיתה כאן נפילה וחושך, ועכשיו הוא שיקום שבה אחרי החשך, והוא הופך את האנרגיה השלילית לחיובית, מנפילה לשיקום.

בתחילה היו הקב"ה וישראל כמו איש ואשה בתחילת דרכם, שהכל מתנהל ביניהם בצורה נפלאה: "הֲלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֹר, כֹּה אָמַר ה', וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד וְנִעוּרֶיךָ, אֶהְבֵּת כְּלוּלְתֶיךָ, לְכַתֵּב אַחֲרַי בְּפִתְּכָם פֶּאֶרְץ לֹא וְרוּעֶה". אבל בחטא העגל אירע שבר נורא, והיה נראה שכבר אפסה תקווה. "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיִחַר אַפִּי בָּהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל". ואז משה מגלה לעם ישראל ולקב"ה (כביכול) שיש צד עמוק הרבה יותר בהתקשרותם, מפני שבעומק הדברים הקשר הפנימי שביניהם אינו ניתן לניתוק.

יש ילדים שגדלים בעולם טהור, כבית שמעניק להם ביטחון, אהבה ועידוד. זה מה שכל אחד מאתנו משתוקק להעניק לילדיו. אבל יש ילדים שחוו כאב ונושאים עימם טראומות

קשות, ולפעמים אפילו מאבדים תקווה. אבל אם הילדים האלה אינם מתייאשים, אלא מתאמצים להתגבר על הטרומות והקשיים, להשיג יעדים ולהצליח במשימות שהעמידו לנגד עיניהם, הם מפיקים מעצמם כוחות הרבה יותר חזקים. פעמים רבות הם נהפכים למנהיגים רוחניים ולמטפלים באחרים, כי דווקא הם מסוגלים להבין את קשיי המטופלים וחיבוטי נפשם הרבה יותר טוב ממי שלא עברו את המסע הקשה שהם עשו.

מי שחווה טראומה בחייו ונדרש להתמודד איתה ולמצוא את הפנימיות שבו, לקחת את השבר ולהפוך אותו לשיקום - משיג שיקום פנימי הרבה יותר. יש באנשים כאלו עומק נפלא, כי נלקחה מהם הרדידות והשטחיות. הם כבר ראו את כל השקר ועברו את זה, וזהו "יתרון האור" - לא רק על פני החושך, אלא - "מן החשך".

אנחנו רגילים לחשוב שתחילה באה הגלות ואחר כך באה הגאולה. תחילה אירע החורבן ואחר כך נולד משיח. אבל אף שזהו אכן סדר הדברים מבחינה כרונולוגית, הרי סצד האמת זה להפך - הגאולה היא הסיבה, והגלות היא התוצאה

עומק חדש לתורה

זוהי מעלת התשובה לאחר החטא - האנרגיה השלילית שהופנתה כלפי הכישלון הפכה להכנה הכשרה לבניית קומה חדשה בנפש. בלוחות הראשונים היתה חגיגה שלמה. ו"יִחְזוּ אֶת הָאֲלֹקִים וְיֶאֱכְלוּ וְיִשְׁתּוּ". ההתגלות האלוקית היתה מלווה קולות וברקים, מפני שבני ישראל היו אז במדרגה של צדיקים, ולכן השמחה היתה גדולה ומופגנת. לעומת זאת, הלוחות האחרונים ניתנו כחשאי, בלי רעש, במסע הקשה מנפילה לשיקום יש המון כאב, ענווה וצניעות. בעל תשובה אינו מפרסם את חטאיו ואת התשובה שהוא עושה, אלא עבודתו היא נסתרת, בבחינת "כְּסִי חֶטְאֵה".

אך ראו זה פלא: דווקא אחרי התשובה הגיעו בני ישראל למדרגה גבוהה מזו שבה עמדו קודם לכן. על כך נאמר במדרש: "התחיל (משה) מצטער על שיבור הלוחות, ואמר לו הקדוש ברוך הוא אל תצטער בלוחות הראשונות, שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הדא הוא דכתיב: וְיִגְדַל לָךְ תַּעֲלָמוֹת חֶכְמָה כִּי כְּפִלִים לְתוֹשֵׁבָהּ". ובמסכת נדרים אמרו: "אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד".

חכמה נסתרה זו ניתנה לבני ישראל בלוחות השניים. ההבדל בין הלוחות הראשונים לשניים

לא היה רק בכמות, שעם הלוחות השניים ניתן יותר חומר ללימוד, אלא זה לימוד מסוג אחר לגמרי - הלוחות השניים העניקו לעם ישראל מעין 'תורה חדשה', מימד אחר ועומק יותר לתורה. זו התורה שיכולה להפוך טראומה לשיקום, שבירה לתיקון. התורה של לוחות הראשונים זו התורה לצדיקים. התורה של לוחות השניים זו התורה לבעלי תשובה.

לפעמים אתה פוגש אדם שחווה משבר בחייו, ואתה רואה חכמת חיים מסוג אחר לגמרי. אולי הוא לא חרף או שנון או עילוי, אבל יש בו חכמת חיים עמוקה, כזאת שעברה את כור הברזל של החיים. זו תבונה החפה מסממנים של רדידות וצינייות. האדם הזה יודע להסתכל בעיניך מתוך אמפתיה שכולה אומרת כנות. האיש הזה יודע איך לקרב אדם שעבר אירוע קשה. הוא כבר אינו מתפעל מהשכבות החיצוניות של החיים, מ'מה יאמרו הבריות', מהשקרים של העולם הזה. יש בו בהירות ואותנטיות. וזוהי החכמה שבאה מעצמיות החיים ומעצמיות הנפש, החכמה שצריכים לחשוף אותה כאשר רוצים להביא בשורה של תקווה למקומות שבורים.

ודאי, האינפורמציה הזאת לא נועדה בעבור ילד. אנחנו משתוקקים שילד יגדל בשיא התמימות, בעולם טהור. בלי כאבים וכלי תסביכים. והלוחות הראשונים הם בבחינת הילדות האידיאלית, כביכול. אבל אחרי חטא העגל, הלוחות האלה, של התמימות והטוהר, נשברו. ולמה משה רבנו שבר את הלוחות? הרי היה יכול להחזירם לידינו של הקב"ה או להטמינם במקום כלשהו. למה לשבור דבר יקר כל כך? אלא מפני שעכשיו צריך לגלות סוד חדש: כיצד מגלים את הקב"ה במקומות השבורים, ברסיסים המרוסקים.

השאלה הגורלית אחרי חטא העגל היתה: האם התורה יכולה להיכנס למקומות הסדוקים או לא? האם התורה נועדה רק לאנשים בריאים ושלמים בגופם ובכל חלקי נפשם, או שאפשר למצוא קרבת אלוקים גם במקומות השבורים ביותר בנפשי?

לשם כך היה צריך לשבור, כביכול, את התורה עצמה, את לוחות הברית. מעשה אלוקים היה צריך להישבר לרסיסים, כדי לרדת ולשקם את הלבבות הנשברים. לגלות שאני יכול למצוא האור האין-סופי של הקב"ה גם בנקודות השבר שלי.

זה פשר דברי רבי הלל האמורים: "כי מה שנשברו לוחות הראשונות הוא מצד שנתעורר במקור בחינת לוחות האחרונות שהוא בחינה יותר גבוהה". כלומר, בעומק הדברים הסדר הוא הפוך מכפי שזה נראה במבט שטחי. כאמור, בפשטות הסדר הוא ששבירת הלוחות הראשונים היא הסיבה לכך שצריך לתת עכשיו את הלוחות השניים. אבל האמת היא שההפך הוא הנכון - דווקא מפני שצריך לתת את הלוחות השניים, לכן צריכים הלוחות הראשונים להישבר.

ברגע שנוגד 'השיעור החדש' חייבת להיות הסתלקות של 'השיעור הישן'. היינו שהאור החדש בא לפני ההעלם, ואדרבה - הוא סיבת ההעלם. לא כפי שחושבים שהגלות באה תחילה ואחר כך הגאולה. להפך, מפני שהגאולה צריכה לבוא, לכן באה הגלות. הגלות היא התחלת בניין הגאולה.

כך הדבר גם בחיינו הפרטיים. מהי הסיבה שההשגחה העליונה נתנה רשות למשחית

ובעלי התוספות וכו'. אחרי גירוש ספרד - פרץ של גילוי חכמת הקבלה בצפת ואיטליה. אחרי פרעות ת"ח-ת"ט ומשבר שבתי צבי ונגע ההשכלה שהמיט הרס וחורבן, "חשף ה' את זרוע קודשו" וגילה את נשמת הבעש"ט ואת תורת החסידות. כמו-כן התפתח אז גילוי חדש של עולם הישיבות ועולם התורה.

אחרי כל חורבן מתרחשת צמיחה ופריחה. מתוך הרס גשמי ורוחני מתעוררת תסיסה חדשה שמביאה יצירה והתפתחות. וכך גם אחרי השואה האיזומה הננו רואים את התקומה הנפלאה של העם היהודי בארץ ישראל וגם בארצות הגולה, והפריחה האדירה של תורה ומצוות בארץ הקודש ובכל העולם כולו.

כי זה כלל גדול: "על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות" - מכל קוץ ודבר מכאיב יוצרים תילי תילים של הלכות.

לכן הנביא ישעיה אומר על זמן הגאולה, "וְאָמַרְתָּ בְּיָוֶם הַהוּא אֲדָכָהּ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי יֵשֶׁב אֶפְסָךְ וְתִנְחַמְנִי". השבח וההודיה להקב"ה יהיו לא רק על הגאולה אלא גם על הגלות. וכל כך למה? כי פנימיות הגלות היא גאולה. לא רק שתכליתה גאולה, אלא סיבתה היא הגאולה. ■

והשגשוג שלנו. בעצמיות הנפש של כנסת ישראל מורגש היסוד הזה: כל חושך אינו אלא תוצאה של אור שכבר התחיל להאיר בעולם. ותורת החסידות, כדרכה, מגלה את האור הגנוז בכנסת ישראל מאז היותנו לעם.

צא ולמד, שלאורך כל ההיסטוריה היהודית, אחרי כל חורבן התגלה אור חדש ומחדש שלא היה כמותו. אחרי שבתי הלוחות נולד דבר עמוק יותר, הלוחות השניים. אחרי חורבן בית ראשון נוצר ה'מקדש מעט' - אלפי בתי מקדש בכל מקומות יישובם של בני ישראל. ומהריסות הבית הראשון נוצרו אנשי כנסת הגדולה והזוגות שהאירו פני תבל בתורה שבעל פה.

אחרי חורבן בית שני, העם היהודי גילה ופיתח את עיקר תורה שבעל פה - המשנה, המדרשים, הגמרא בבלי וירושלמי, ספר הזוהר, וכו'. פלא פלאים: אלה היו הזמנים הקשים ביותר, ולכאורה היהודים היו צריכים להיות שרויים בדיכאון ובייאוש עמוק מאוד. אך לא, דווקא מתוך החורבן צמחה והתפתחה כל התורה שבעל פה.

וכן בכל התקופות. בעת מסעי הצלב היה שגשוג עצום של תורה - חכמי אשכנז, רש"י

להשחית? מדוע עשה ה' ככה שילד, או מבוגר, יעבור טראומה ומשבר, וברוב הפעמים הרי זה ממש לא בבחירתו? ההשקפה של תורת החסידות היא כך: הנשמה הזו מצד שליחותה צריכה לחוות את הלוחות השניים, את ה'תעלומות חכמה' של החיים, את האין סופיות של האלוקות. הנשמה הזו צריכה להכניס לעולם אור חדש ומחדש, כזה שלא האיר עדיין מימי עולם. ואת הרמה הזאת של החיים לא תוכל הנשמה להשיג כל עוד היא נשארת בתוך המסגרת של הזון והטוהר. מכיוון ששליחותה היא לגלות את האור של הגאולה לעולם, מצד זה גופא היא חווה העלם וחושך וטראומה, סילוק האור הישן, עד שתגיע למעלת בעלי תשובה וגילוי האור העליון החובק את כל חלקי המציאות.

קוצים והלכות

הרעיון האמור טמון במעמקי ההוויה של העם היהודי. יהודים יודעים בתת-הכרתם שכל חושך נובע בעצם מהאור החדש העומד להפציע. התפיסה הזאת היא סוד הקיום

ב"ה

מבחן שלישי אחרון תשפ"ד בספר התניא ומאמרי אדמו"ר הזקן

במסלולים: תניא פרקים יח-לד; תניא פרקים לה-נג; שער היחוד והאמונה; מאמרי אדה"ז חוברת ג

יום	צהריים / בין השעות 13:30-15:00	ערב / בין השעות 19:30-21:00
רביעי ג' מנחם אב	בית שמש - בית הכנסת דבר אברהם רחוב רבי יהושע 15 (פינת רבי יהודה הנשיא)	אשדוד - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב האדמו"ר מויז'ניץ 3 (מעל ביהמ"ד מאקוא)
חמישי ד' מנחם אב	מודיעין - הספריה החסידית רחוב רשב"י 23 (בין השעות 14:00-15:30)	בני ברק - אולם עטרת רחוב עזרא 34
ראשון ז' מנחם אב	חיפה - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב מיכאל 31	ירושלים - אולם בית שתילי אריה רחוב ים סוף 34 סנהדריה המורחבת (מול בית באייר)

המבחנים יתקיימו לנרשמים מראש בלבד

מייל: lladaat@gmail.com

לפרטים ויצירת קשר: 072-2219050

שו"ת עם רבני 'לב לדעת': 072-2219050

מענה אנושי בשלוחה 5, בימים א-ה, בין השעות 13:00-15:30

שלוחה 2, בימים א-ה, בין השעות 13:30-15:30, 21:30-23:00